

Tartu Ülikool
Sotsiaal- ja haridusteaduskond
Ühiskonnateaduste instituut
Sotsiaaltöö ja sotsiaalpoliitika

Kristina Avdonina

**Uusimmigrantide kogemused uues keskkonnas
kohanemisest ning kohanemisteenustest: Eesti ja Soome
vene keelt kõnelevate uusimmigrantide näitel**

Magistritöö

Juhendaja: Marju Selg, MS

Tartu 2015

Autorsuse kinnitus

Kinnitan, et olen koostanud ise käesoleva magistritöö ning toonud korrektselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli ühiskonnateaduste instituudi magistritöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

Kristina Avdonina

29.05.2015

ABSTRACT

Experiences of immigrants concerning adaptation process in the new environment and provided adaptation services: based on the examples of Russian speaking immigrants living in Estonia and Finland

The purpose of this thesis is to find possible ways how to support existing adaptation programmes for immigrants and develop provided services. The thesis concentrates on the changes that happened in the social and physical environment of immigrants, and also aspects that hindered or contributed to the adaptation with the society. The analysis also brings out opinions of immigrants concerning existing supportive services that should contribute to the adaptation of immigrants in the new environment, and support their integration into the society.

The analysis shows that one of the most important things is to secure sustainability and accessibility of provided adaptation services. In Estonia the adaptation services are project based and do not provide sustainability. From the perspective of immigrants the accessibility of these services is also lacking. Immigrants have to search for the services on their own, and the service providers are not always able to provide adaptation services to all immigrants. In Finland there is a national adaptation programme that works very well relying on the experience of immigrants who are unemployed and do not speak Finnish. The programme provides needed language learning and also work-related training. Nevertheless the programme does not give any attention to the people who are already working, or who are not accepted to adaptation programme because of good enough command of language.

The most important aspect that contributes to the adaptation process is creating the feeling of belonging that is expressed through the knowledge of native language, local values, rules of conduct, and knowing how to find a job. It is important to take into account people whose language knowledge or work may not be enough for creating certain feeling of belonging. In order for immigrants to adapt in the new environment and feel like a full member of the society it is important to provide conditions that contribute to the emergence of sense of belonging.

Sisukord

Sissejuhatus.....	6
I peatükk. Teoreetiline ülevaade	8
1.1 Kultuur, kultuuridevaheline kommunikatsioon ja multikultuursus	8
1.2 Kuuluvustunne ja bikulturaalne identiteet	10
1.3 Kultuuridevaheline kohanemine	11
1.4 Varasemad uurimused immigrantide kohanemisprotsessist	13
II peatükk. Eesti ja Soome migratsiooni sihtriikidena	15
2.1 Miks Eesti ja Soome?.....	15
2.2 Immigreerumine ja kodakondsus	16
2.3 Eesti ja Soome migratsioonipoliitika võrdlus	20
2.4 Immigrantidele pakutavad kohanemisteenused	22
2.5 Probleemipüstitus.....	23
III peatükk. Metoodika.....	26
3.1 Uurimismeetod.....	26
3.2 Intervjuudes osalejad ja andmekogumine	27
3.3 Andmete kodeerimine ja analüüs	29
IV peatükk. Tulemused.....	30
4.1 Eduard	30
4.2 Aleksei	33
4.3 Olga.....	38
4.4 Viktor	43
4.5 Maria ja Konstantin.....	48
4.6 Galina.....	54
V peatükk. Arutelu.....	58
VI peatükk. Järeldused, soovitusel.....	67
VII peatükk. Eneserefleksioon.....	69

7.1 Andmete kogumine.....	69
7.2 Andmete analüüsimine.....	71
Kokkuvõte.....	73
Kasutatud allikad	75
Lisa 1 - Intervjuu kava	79

Sissejuhatus

Uurimus käsitleb Eestisse ja Soome elama asunud uusimmigrantide kohanemisprotsessi ning seda soodustavaid ja takistavaid tegureid uues asukohariigis, toetudes vastajate isiklikule kogemusele. Magistritöö teemavalik on seotud minu huviga integratsiooni ja kultuuridevahelise kommunikatsiooni küsimuste vastu. Kui bakalaureusetöös käsitlesin sotsiaaltöötajate kultuuridevahelist kompetentsi, siis magistritöö puhul otsustasin heita olukorrale pilku abivajajate perspektiivist ning läheneda sotsiaalvaldkonnas käsitletavale kultuuridevahelisele kompetentsile ja üldistele vajadustele klientide vaatepunktist. Intervjuudega kogutud andmeid analüüsid saan ülevaate Eesti ja Soome uusimmigrantide kogemustest seoses toimuva kohanemisprotsessiga ning kuulen vastajate arvamust pakutavate teenuste kohta.

Oma uurimuses esitlen uusimmigrantide arvamusi uues keskkonnas võimaldatud toetavatest teenustest, mille eesmärgiks on soodustada uusimmigrantide kohanemist kohalikus keskkonnas ning toetada lõimumist ühiskonda. Immigreerumisega toimub ka argipäeva muutus, mis võib mõjutada inimese identiteeti, väärtusi, hoiakuid. Analüüsin intervjuude kaudu vastajate sotsiaalses ja füüsilises keskkonnas toimunud muudatusi ning ühiskonnaga kohanemist takistavaid ja soodustavaid tegureid. Tulemused võimaldavad heita pilku toimuvale lõimumisprotsessile ja hinnata pakutavate kohanemisteenuste tulemuslikkust ning annavad loodetavasti ka ideid olemasolevate teenuste arendamiseks või muutmiseks.

Intervjuud on läbi viidud Eestis ja Soomes ning võimaldavad ka riikide võrdlust: kuidas on pakutavad kohanemisteenused jõudnud vastajateni ning millised soodustavad ja takistavad tegurid ilmnenu kohanemisprotsessi jooksul. Riiklike eripäradega arvestamine ja teise riigi esindajatega koostöö tegemine võimaldab üksteise vigadest ja õnnestumistest õppida. Uurimuse **eesmärgiks** on leida võimalikke viise, kuidas toetada uusimmigrantide kohanemisprotsessi ning arendada neile pakutavaid teenuseid.

Uurimustöö jaguneb seitsmeks peatükiks. Esimeses peatükis annan ülevaate teoreetilisest käsitlusest, uurimuses kasutatud mõistetest ning teen probleemipüstituse. Kuna uurimus hõlmab kahte riiki, siis teises peatükis annan lühiülevaate nii Eesti kui ka Soome toetavatest kohanemisteenustest, mis peaksid soodustama uusimmigrantide sulandumist keskkonda, ja tutvustan põgusalt kahes riigis toimivat migratsioonipoliitikat. Kolmandas peatükis kirjeldan

uurimismeetodit ja uurimise käiku. Neljandas peatükis esitlen uurimistöö tulemusi immigrandi-juhtumite kaupa ning viies peatükk sisaldab kokkuvõtvat arutelu. Kuuendas peatükis tutvustan uurimustöö järeldusi ja soovitusi, millest võiks olla abi uusimmigrantidele mõeldud kohanemisprogrammide koostamisel ja elluviimisel. Uurimustöö lõpus on minu kui uurija eneserefleksioon, kus kirjeldan oma kogemusi, tundeid ja mõtteid uurimuse läbiviimisest, alustades intervjueeritavate leidmisest ja intervjuude läbiviimisest ning lõpetades andmete analüüsimisega.

I peatükk. Teoreetiline ülevaade

1.1 Kultuur, kultuuridevaheline kommunikatsioon ja multikultuursus

Kasutan oma uurimustöös kriitilist arusaama kultuuridevahelisest kommunikatsioonist, toetudes Ingrid Pilleri käsitlusele. Selleks, et anda selgemat ülevaadet oma vaatenurgast kultuuridevahelisele kommunikatsioonile, on vajalikud ka kultuuri ja multikultuursuse mõisted. Pilleri järgi ei ole kultuur eraldiseisev nähtus, mis eelneb kultuuridevahelisele kommunikatsioonile, vaid mõlemad on pidevas vastastikusel seoses, mõjutades üksteise arengut. Kultuur on ideoloogiline konstrukt, mida äratavad ellu ühiskonnaliikmed, luues sotsiaalseid kategooriaid ja piire. (Piller, 2011: 16). Vaadeldes kultuuridevahelist kommunikatsiooni, on oluline arvestada kultuuri kui nähtuse ja kultuuridevahelise kommunikatsiooni vastastikuse mõjutamisega.

Kultuuri mõistet on keeruline üheselt ja lühidalt defineerida. See on mitmetähenduslik ja lai nähtus, mis hõlmab väga erinevaid aspekte. Kultuuri all võidakse mõelda kõrgkultuuri, popkultuuri, riigisümboleid. (Piller, 2011). Kultuuri kui mõiste tähendus sõltub kontekstist, milles seda parasjagu kasutatakse. George Ritzer on defineerinud kultuuri kui ideede, väärtuste, kogemuste ja praktiliste esemete kogumit, mis omab tähtsust kindlale inimgrupile või isegi tervele ühiskonnale, võimaldades elada kollektiivis rahulikku igapäevaolu (Ritzer, 2015: 109).

19. sajandil tõusis esile arutelu kultuuri ja kultuuriliste erinevuste üle ning hakkas levima ka multikultuursuse diskursus, milles ei hinnatud ühtki kultuuri teisest paremaks või arenenumaks (Piller, 2011: 24). Kultuuridevahelise kommunikatsiooni ja multikultuursuse diskursused tulid esile umbes samal ajal ning nad jagavad sarnast arusaama kultuurist. Multikultuursus keskendub pigem riigisisestele kultuurilistele eripäradele. Kultuuridevaheline kommunikatsioon tegeleb aga rahvusvaheliste kultuuriliste eripäradega. (2011: 28).

Huvi kultuuridevahelise kommunikatsiooni vastu tõusis koos rahvusvaheliste suhete arenguga 20. sajandil. Külma sõda mõjutas oluliselt kultuuridevahelise kommunikatsiooni uurimisvaldkonna arengut. USAs hakati valmistama ette diplomaate nende välisestuseks,

õpetades neile suhtlemist ja käitumisetiketi reegleid erinevast kultuurist pärit isikutega. Sellega tegeles ka Edward T. Hall, kelle teosed kuuluvad kultuuridevahelise kommunikatsiooni klassika hulka. (Piller, 2011: 30-31).

Hall hakkas rõhutama pigem mikro-kultuurilisi detaile kui üldist terviklikku vaadet kultuurile. Olulisemateks aspektideks, millele kultuuridevahelises kommunikatsioonis tähelepanu pöörata, kujunesid prokseemika ehk ruumisemiootika, aeg, parakeel (hääl kõrgus, toon, tempo, tugevus, kõla, rütm) ja kineesika ehk kehakeel. Põhimõtte seisneb selles, et erinevatest kultuuridest pärit inimesed eristuvad üksteisest ruumikasutuse, ajatunnetuse, intonatsiooni ja helikõrguse kasutamise ning kehaliigutuste poolest. Kultuuri võrdsustati kindlate rahvustega. (Hall, 1969). Taoline rahvuseid lahterdav lähenemine kujunes juhtivaks arengusuunaks kultuuridevahelise kommunikatsiooni uurimisvaldkonnas ning see omab siiani väga laia kasutuspinda. Uurimisvaldkonnale suurt mõju avaldanud uurijateks on siinkohal Geert Hofstede, Edward T. Hall jt.

Enamus külma sõja aegsetest kultuuridevahelise kommunikatsiooni uuringutest toetuvad kultuuri, rahvuse ja keele ühtseks tervikuks ühendamisele (Piller, 2011: 65). Selle arusaamise järgi on nt soome kultuuri kandjateks soome keelt rääkivad soomlased, kellele omistatakse kindlaid iseloomulikke omadusi. Piller on aga seisukohal, et üks-ühele kultuuri, rahvuse ja keele ühendamine ühtseks tervikuks on oma olemuselt vale, kuna sellega kaasneb väga suur üldistamine (2011: 66). On võimatu olukord, et kõik ühest rahvusest olevad isikud omaksid ühte kindlat iseloomujoont, mis eristaks neid teise rahvuse esindajatest. Kõik inimesed on oma olemuselt ainulaadsed.

Euroopas hakkasid 1990-ndatel kultuuridevahelise kommunikatsiooni lähenemisi kriitiliselt hindama keeleteadlased. Nad pöörasid tähelepanu asjaolule, et inimeste kirjaoskust hinnati läänelike arusaamade järgi, arvestamata loomingulisema kogukonnale tugineva kirjaoskuse olemasoluga. Samuti kritiseeriti kultuuridevahelise kommunikatsiooni lähenemises levinud arusaama, et inglise keele kiire levik maailmas on kõigile kasu toov, kultuuriliselt sõltumatu ja loomulik protsess. Nende kriitiliste hinnangute taga on uurijad James P. Gee, Alastair Pennycook, Robert Phillipson jt. Nende arusaamu toetab ka Claire Kramsch, kelle sõnul kultuurilised erinevused võivad avaldada võimu ja kontrolli temaatika kaudu tugevat poliitilist mõju. (Kramsch, 2001: 204).

Pilleri arvates on kultuuridevahelise kommunikatsiooni kirjanduses levinud üldistav, stereotüüpiseeriv tõlgendus. Suhtlemaks erineva taustaga inimestega tähendusrikkal viisil, tuleb aga mõista stereotüüpe tugevate üldistustena. Stereotüüpne lähenemine on kasutu ja kahjustab ka inimeste suhtlemisvõimet. (Piller, 2011: 73). Ühe kultuuri samastamine kindla rahvuse ja poliitiliste riigipiiridega ei võimalda peegeldada tegelikku olukorda, sest toob kaasa laiaulatuslike üldistuste tegemise väga suure inimhulga kohta. Minu arvates on taoline üldistav kategoriseerimine väga ettekirjutav ja piirav. Seetõttu väldin oma uurimises rahvuste kategoriseerimist rahvuslike stereotüüpide kaudu. Lähenen igale intervjuueeritavale individuaalselt, toetudes nende endi poolt esitletud identiteedile.

1.2 Kuuluvustunne ja bikulturaalne identiteet

Paul Jones ja Michal Krzyzanowski jagavad oma aruteludes kuuluvustunde kolmeks osaks: esialgne seotus, kuuluvustunde arenemine ja ühiskonna liikmeksoleku seaduslikud vormid. **Esialgne seotus** võib erineda väljendusviisilt (üldine seotus nt traditsioonide, kultuuri ja religiooniga või seotus kindlate kohtade ja inimgruppidega), funktsioonilt (oskus toetada ennast ja oma perekonda uues asukohariigis) ja ka tugevuselt (seotus võib olla nõrgem või tugevam). (Jones, Krzyzanowski, 2004 ja 2007, Krzyzanowski, Wodak, 2007: 102-103 kaudu). Uues asukohariigis elades arenevad isikul välja esmased kontaktid uue keskkonnaga, mille kaudu üritatakse leida toetuspunkte oma kohanemisprotsessi soodustamiseks.

Kuuluvustunde väljendus ehk **kuuluvustunde arenemine** on individuaalne protsess, mis hõlmab pikemaajalist seotust kindlate inimgruppidega – nt elumaja naabrid, töökollektiiv jne. Kolmas kuuluvustunde väljendus on **liikmeksoleku seaduslikud vormid**, mis väljendub näiteks elamisloa, tööloa või kodakondsuse omamises. Isiku liikmestaatuse tunnustamata jätmine võib tekitada tunde, et viibitakse erinevate kogukondade vahel, kuulumata ühessegi neist. (Jones, Krzyzanowski, 2004 ja 2007, Krzyzanowski, Wodak, 2007: 104 kaudu). Seotus erinevate gruppidega soodustab kuuluvustunde tekkimist. Töö-, elamis-, õppimisluba või uue asukohariigi kodakondsuse omamine tugevdab kuuluvustunnet uue asukohariigiga.

Uue asukohariigi kohanemisprotsessiga võib kaasneda bikulturaalse identiteedi tekkimine. Shaun Wiley ja Kay Deaux sõnul liigitab bikulturaalse identiteediga inimene ennast kuuluvaks kahte etnilisse või keelelisse gruppi või kahest erinevast grupist kokku sulandunud

gruppi. Bikulturaalne identiteet hõlmab isiku mõtteid, tundeid ja käitumist, mis kehtivad mõlema rahvusliku grupi kohta ning ka nende omavahelise vahekorra kohta. Bikulturaalsed indiviidid võivad väljendada oma identiteete erinevas vahekorras ja viisil, sõltuvalt teiste inimeste reaktsioonist kindlas kontekstis. Bikulturaalse identiteedi puhul mängib olulist rolli publik, kes tunnustab, võtab omaks, lükkab tagasi või ignoreerib esitatavaid väljendusviise. (Wiley, Deaux, 2011: 51-57). Uue asukohariigiga kohanemise ning kuuluvustunde arenemise käigus võib tekkida bikulturaalne identiteet. See tähendab, et immigrant ei loobu oma päritoluriigi või -kultuuri identiteedist, vaid võtab lisaks sellele omaks uue asukohariigi ühiskonnas levinud väärtused ja käitumisviisid.

1.3 Akulturatsiooni strateegiad ja kultuuridevaheline kohanemine

John Berry sõnastab akulturatsiooni kui kultuuriliste muutuste omaksvõtmise protsessi, mis keskendub ühes kultuuris kasvanud indiviidide kohanemisele uues kultuurilises keskkonnas. On eristatud nelja akulturatsiooni strateegiat, mida indiviid võib uude keskkonna sattudes rakendada. Nendeks on assimilatsioon, integratsioon, separatsioon ehk eraldumine ja marginaliseerumine. Assimilatsiooni protsess leiab aset, kui uues keskkonnas viibivad isikud ei soovi säilitada oma kultuurilist identiteeti, vaid otsivad kontakti teise kultuuri esindajatega. Integratsiooni puhul säilitatakse suhe oma kultuuriga, kuid otsitakse võimalust olla täisväärtuslikuks liikmeks teises kultuuris. Separatsiooni puhul otsustavad isikud säilitada oma kultuurilist identiteeti ning keelduvad võtmaks omaks uue kultuuri norme ja väärtusi. Marginaliseerumise puhul eemaldatakse nii oma kultuurilisest identiteedist kui välditakse ka uue kultuuri normide ja väärtuste omaksvõtmist. Viimane võimalus on aga väga haruldane ning kaasneb rohkem riigi poolt tuleva pealesunnitud assimilatsiooniga. (Berry, 2009/1997: 254-255).

Berry tõi esile ka akulturatsiooni protsessi süstematiseeritud raamistikku, mille najal toimub kohanemisprotsess. Berry akulturatsiooni protsessi käsitus annab väga hea ülevaate indiviidi kohanemist mõjutavatest teguritest. Autor jagab akulturatsiooni raamistiku kaheks osaks, kus ühel pool asuvad sotsiaal-kultuurilisest keskkonnast sõltuvad mõjutajad ning teisel pool indiviidist sõltuvad mõjutajad. Teisalt on raamistikus käsitletud enne akulturatsiooni protsessi toimumist olemasolavad mõjutajad (vanus, sugu, haridus, migratsiooni põhjus, ootused, keel, religioon, iseloom jmt) ning akulturatsiooni ajal tekkivad mõjutajad (akulturatsiooni strateegia: suhtumine ja käitumine, sotsiaalne toetus, ühiskondlik suhtumine: eelarvamus ja

diskrimineerimine jmt). Eelnevalt loetletud aspektid mõjutavad kohanemisprotsessi toimumist, mis algab sotsiaal-kultuurilisel tasemel (poliitika, majandus, sotsiaalvaldkond) algavatest muutustest, liikudes edasi igapäevaelust saadud kogemuste ja hakkama saamise viiside leidmisega, stressi kogemisega ning lõppeb kohanemisega. (Berry, 2009/1997: 258).

Young Yun Kim on samuti käsitlenud uues keskkonnas kohanemise protsessi, kutsudes seda **kultuuridevaheliseks kohanemiseks**. Tema defineerib seda kui dünaamilist protsessi, mille jooksul kultuuriliselt tundmatusse keskkonda kolinud inividid rajavad ning säilitavad stabiilse, vastastikuse ja hästi toimiva vahekorra ümbritseva keskkonnaga. Lähenemise põhiliseks aspektiks on indiviidi ja keskkonna vastastikune toimimine, mille kaudu kasvab inimese sotsiaalne võimekus. Kohanemine kui protsess toimub üksnes siis, kui inimene püsib kontaktis ümbritseva keskkonnaga. (Kim, 2003: 244-245). Kui John Berry eristab psühholoogilist ja sotsiaal-kultuurilist kohanemist, siis Kim on oma lähenemises üldistavam. Berry käsitluses keskendutakse psühholoogilise kohanemise puhul inimese isikliku ja kultuurilise identiteedi tunnetamisele, vaimsele heaolule, isikliku rahulolu saavutamisele uues keskkonnas. Sotsiaalkultuuriline kohanemine hõlmab aga hakkama saamist igapäevategevustega, mis puudutavad perekonnaelu, tööd, haridust. (Berry, 2009/1997: 258).

Kultuuridevahelise kohanemise osas esitab Kim oma teooria, mis tugineb **stressi-kohanemise-arenemise** dünaamikale. Sisenemist uude keskkonda, uute elutingimuste tundmaõppimist ja omaksvõtmist, nimetatakse akulturatsiooni protsessiks. Selline nn teisene sotsialiseerumine on keerulisem kui lapsepõlves toimuv esmane sotsialiseerumine ümbritseva keskkonnaga, sest inimesel on juba kinnistunud kultuuriline identiteet ja kommunikatsioonioskused. Akulturatsiooniga võib kaasneda **dekulturatsiooni protsess**, mille käigus vanad harjumused asenduvad uuest keskkonnast õpituga. (Kim, 1988: 176).

Kultuuridevaheline kohanemine on Kimi käsitluses pikaajaline protsess, millega võib kaasneda stress, psüühilised häired või isegi närvivapustus. Kohanemisprotsessile järgneva arenemise perioodi käigus õpib inimene lahendama tekkivaid probleeme uutes tingimustes, toetudes isiklikele ja sotsiaalsest keskkonnast tulevatele ressurssidele. Toimetulek keerulistes olukordades tugevdab inimese toimetulekuoskusi. Aja jooksul dünaamika stress-kohanemise-arenemine kordub, kuid see ei ole lineaarne, vaid tsükliline ja progresseeruv. Inimene kogeb tagasilööke ning õpib leidma keerulistele olukordadele lahendusi. Iga kogemus uues keskkonnas lisab enesekindlust. (Kim, 1988: 177).

Kim nimetab kultuuridevahelise kohanemisprotsessi võtmetulemustena kolme üksteisega tihedalt soetud aspekti: funktsionaalne kompetentsus, psühholoogiline heaolu ja kultuuridevaheline identiteet. **Funktsionaalne kompetentsus** väljendab aja jooksul kujunenud tasakaalu inimese sisetunde ja ühiskonnalt tulevate nõuete vahel. Inimene on omandanud uues keskkonnas vajalikud kommunikatsioonioskused. Aja jooksul tugevneb **psühholoogiline heaolu** ning mõjutab inimese rahulolu uues keskkonnas. **Kultuuridevaheline identiteet** hõlmab seotust rahvusliku grupiga. Selle kaudu väljendub paindlikum arusaam iseendast ja oma kuuluvusest erinevatesse gruppidesse. (Kim, 1988: 179).

Kultuuridevahelise kohanemise teooria on pärit eelmise sajandi lõpust ning seda on kritiseeritud. Usun, et antud teooria kolmeosaline stressi-kohanemise-arenemise dünaamika on arvestatav käsitus, mis peegeldab toimuvat immigrantide kohanemisprotsessi uues asukohariigis. Kimi kultuuridevahelise kohanemise teooria on uurimistöo teoreetiliseks aluseks, mida kasutan tulemuste analüüsimisel. Kasutan teooria kolmeosalist stressi-kohanemise-arenemise dünaamikat, analüüsidest uusimmigrantide kohanemisprotsessi.

1.4 Varasemad uurimused immigrantide kohanemisprotsessist

Eestis on uuritud immigrantide kohanemisprotsessi teatud aspekte. Ülle Rannut (2012) uuris psühholoogiliste tegurite ja ego kaitsemehhanismide mõju kohta uusimmigrantide kohanemisel. Maris Tuulik (2007) kirjutas magistr töö teemal „Uusimmigrantide laste integreerumine eesti kooli“. Ülle Rannut (2010) kirjutas ka uusimmigrantide kohanemist käsitleva käsiraamatu, milles tuuakse välja uusimmigrantide kohanemiskäitumise ja kultuurikonfliktide allikaid. Marianna Drozdova (2010) uuris oma magistr töö s bikulturaalse identiteedi kujunemist Eestis. Marina Fanfora (2012) uuris aga oma magistr töö s Eestis ebaseaduslikult viibivate isikutega teostatavat sotsiaaltööd Politsei- ja Piirivalveameti Ida Prefektuuri Migratsioonijäre lvalve talituse näitel. Viimane näide keskendub küll riiki ebaseaduslikult sisserännanud isikutele, kuid uurimus keskendub isikute isiklikule kogemusele, millele tugineb ka minu uurimustöö.

Kui suunata pilk välismaale, siis migratsioonipoliitika ja immigrantide kohanemisprotsessi osas on tehtud mitmeid uurimusi, mis vaatlevad käsitletavat teemat erinevatest vaatenurkadest. Näiteks Marta Stojic Mitrovic (2013) on kirjutanud Serbia

migratsioonipoliitikast ELi integratsiooniprotsessi valguses. Huvitavaid uurimusi on tehtud võrreldes Viini ja Dublini (Hadj-Abdou, 2014) ning Malmö ja Bologna (Suzzarello, 2013) immigrantide integratsiooniprotsessi erinevaid aspekte. Terviklikke uurimusi on tehtud Kanada, Austraalia, Rootsi riikides toimuva immigrantide integreerimise osas (Wiesbrock, 2011, Millar, 2013, Collins, 2013). Üks uuritava teema seisukohalt huvitav uurimus (Trbola, Rakoczyova, 2011) vaatles aga immigrantide ühiskonda integreerumisega seotud raskusi Tšehhi Vabariigis, vaadeldes olukorda ka sotsiaaltöö aspektist.

II peatükk. Eesti ja Soome migratsiooni sihtriikidena

Peatükk annab taustainfot Eesti ja Soome kohta, aidates mõista uurimustöö käigus analüüsitavaid andmeid. Alguses põhjendan, miks valisin võrdluseks just Eestisse ja Soome migreerunud isikute kogemused kohanemisega uues asukohariigis. Seejärel annan ülevaate mõlema riigi migratsioonipoliitikast ning võrdlen Eestis ja Soomes kehtiva migratsioonipoliitika ja immigrantide kohanemisprogrammi põhimõtteid ja toimimist.

2.1 Miks Eesti ja Soome?

Otsustasin kirjutada oma uurimistöö kahe riigi uusimmigrantide sisseelamisest uues keskkonnas, leidmaks viise, kuidas paremini toetada toimuvat kohanemisprotsessi. Võrdlen Eesti immigrantide kogemusi Soome elama asunud immigrantide kogemustega. Üks põhjustest, miks otsustasin kõrvutada Eestis elavate immigrantide kogemusi Soomes asuvate immigrantide kogemustega, oli viibimine 2014. sügisel ühe semestri jooksul vahetusüliõpilasena Soomes, Jyväskylän Ülikoolis, mis võimaldas mul teostada intervjuusid kohapeal.

Mari-Liis Jakobson, Pauliina Järvinen-Alenius, Pirkko Pitkänen, Rein Ruutsoo, Elisa Keski-Hirvelä ja Leif Kalev väidavad, et vaatamata geograafilisele, keelelisele ja kultuurilisele lähedusele erinevad Soome ja Eesti ühiskonnad teineteisest märgatavalt, mis tuleneb erinevast riigi arenguprotsessist ja valitsemismudelitest (Jakobson jt, 2012: 197). Lähtuvalt isiklikust kogemusest arvan, et Eesti ja Soome ühiskonnad omavad piisavalt sarnaseid jooni, võimaldades võrrelda sarnaste intervjuude abil neis riikides elavate isikute kogemusi. Kuid kõrvutades kahe riigi uusimmigrantide kogemusi, võtan arvesse kummagi riigi ühiskondlikke erinevusi.

Üheks suurimaks erinevuseks, mis on kindlasti mõjutanud kahes riigis elavate isikute väärtusi ja sealhulgas ka hoiakut riiki sisserändajate suhtes, on rahvusliku koosseisu muutumine viimase sajandi jooksul. Allan Puur, Luule Sakkeus ja Tiit Tammaru märgivad, et Nõukogude Liidu koosseisu kuulumine tõi Eestisse suure sisserände Venemaalt ja teistelt endise Nõukogude Liidu aladelt. Võrreldes paljude teiste Euroopa riikidega oli Eestis üks kõrgemaid rändekasvu näitajaid ning välissündinud rahvastiku osakaal oli taasiseseisvumise

ajal üks kõrgemaid Euroopas. Väljaspool Eestit oli siis sündinud iga neljas elanik. Soomes oli antud näitaja samal ajal vaid 4%. (Puur, Sakkeus, Tammaru, 2013: 19). Eesti rahvusliku koosseisu muutused viimase sajandi jooksul avaldavad siamaani mõju riigi migratsioonipoliitikale ja riigielanike suhtumisele sisserändajatesse.

Uurimustöö üheks eelduseks on, et Soomes on immigrantidega tegelemine ja neile vajalike teenuste pakkumine arenenum, kuna riigis on iga-aastaselt sissetulevate immigrantide arv suurem ning nendega tegelemise kogemused pikemaajalisemad kui Eestis. Seda eeldust toetab immigrante puudutav statistika ja immigrantide õigusi käsitlev seadusandlus. Soomes võeti esimene välismaalaste seadus vastu juba 1983. aastal. Aastate jooksul on seadust korduvalt uuendatud. Alates 1999. aastast kehtib ka immigrantide integratsiooni ja varjupaigataotlejate vastuvõtmise seadus, mis reguleerib immigrantidele võimaldatavat kohanemisprogrammi. Eestis võeti välismaalaste seadus vastu 2010. aastal ning kohanemisprogrammi käsitlev määrus alles 2014. aasta augustis. Viimane jõustub alles 2015. aasta augustis.

2.2 Immigreerumine ja kodakondsus

Vastavalt 2011. aasta rahvastikuloendusele elas Eestis 1,29 miljonit inimest, kellest 85% olid Eesti kodanikud (Statistikaamet, 2011). Tabel 1 annab ülevaate Eestis elavate inimeste kodakondsusest. Eesti puhul on üheks eriliseks grupiks määratlemata kodakondsusega isikud, kes moodustavad 2011. aasta seisuga 6,6% elanikkonnast. Umbes sama palju on Venemaa kodakondsusega isikuid, kes moodustavad suurema enamuse Euroopa Liidu välise riigi kodakondsuse omanikest. Määratlemata kodakondsusega isikud tekkisid Eestisse pärast taasisesisvumist taasjõustunud 1938. aasta kodakondsuse seaduse mõjul, mis oli rajatud veresuguluse põhimõttele (lad k *ius sanguinis*). Sellega määratleti suur osa elanikkonnast õiguslikus mõttes välismaalastena, kellest üks osa ei taotlenudki ühegi riigi kodakondsust, kujunedes nn halli passi ehk välismaalase passi omanikuks. (Nimmerfeldt, 2008: 126).

Tabel 1 – Eesti elanike kodakondsus

Eesti kodakondsus	1 101 761	85,1%
ELi riigi kodakondsus (v.a Eesti)	6751	0,5%
ELi välise riigi kodakondsus (v.a Venemaa)	8201	0,6%
Venemaa kodakondsus	89 913	7%
Määratlemata kodakondsus	84 494	6,6%
Teadmata kodakondsus	3116	0,2%

Allikas: Statistikaamet, 2011

Aastal 2011 oli Soomes elanike 5,22 miljonit. Nendest 96,6% olid Soome kodanikud (Statistics Finland, 2011). Soome puhul tuleb arvestada asjaoluga, et riigis on kaks ametlikku riigikeelt: soome ja rootsi. Riigi elanikkonnast 90% on emakeeleks soome keel, 5% rootsi keel. Soomes elavatest isikutest 5% on soome ja rootsi keele asemel emakeeleks teine keel. (Sagne, Saksela-Bergholm, 2014: 128).

Tabel 2 – Soome elanike kodakondsus

Soome kodakondsus	5 218 134	96,6%
ELi riigi kodakondsus (v.a Soome ja Eesti)	34 542	0,65%
Eesti kodakondsus	34 006	0,64%
ELi välise riigi kodakondsus (v.a Venemaa)	82 804	1,53%
Venemaa kodakondsus	29 585	0,54%
Määratlemata või teadmata kodakondsus	2196	0,04%

Allikas: Statistics Finland, 2011

Keskendudes riigi elanike rahvuslikule kuuluvusele on Eesti puhul kõige arvukamalt esindatud venelased, moodustades ligikaudu 25% Eesti rahvastikust (vt tabel 3). Neile järgnevad oluliselt väiksema arvukusega ukrainlased ja valgevenelased, moodustades kumbki vähemalt 1% kogurahvastikust. Teised rahvused on esindatud oluliselt väiksemaarvulisemalt.

Tabel 3 – Eesti elanike rahvuslik kuuluvus

Eestlased	889 770	68,8%
Venelased	321 198	24,8%
Ukrainlased	22 302	1,7%
Valgevenelased	12 419	1%
Soomlased	7423	0,6%
Tatarlased	1945	0,2%
Muu rahvus	16 836	1,4%
Rahvus teadmata	20 416	1,5%

Allikas: Statistikaamet, 2011

Soome puhul on rahvuslik esindatus palju mitmekülgsem (vt tabel 4), kuid teiste rahvuste osakaal on soomlastega võrreldes oluliselt madalam. Kõige arvukamalt on esindatud eestlased ja venelased, kumbki 0,6% Soome rahvastikust. Soome puhul on oluline märkida, et riiklikul tasandil on rahvus ühildatav kodakondsusega ehk iga Soome kodakondsusega isik on riigistatistika määratluses soome rahvusest. Eesti statistilises andmebaasis eristatakse antud kahte mõistet ning Eesti kodakondsusega isik saab olla riigistatistika määratluses arvestatud kui mitte eesti rahvusest.

Tabel 4 – Soome elanike rahvuslik kuuluvus

Soomlased	5,218,134	96,6%
Eestlased	34 006	0,6%
Venelased	29 585	0,6%
Rootslased	8481	0,2%
Somaallased	7421	0,1%
Muu rahvus	103 640	1,9%

Allikas: StatisticsFinland, 2011

Eesti ja Soome rahvastiku koosseisu olulisemateks erinevusteks on riigikeelest erinevat keelt rääkivate inimeste osakaal kogu rahvastikust ja riigi kodakondsust omavate isikute arv. Eesti puhul tuleb arvestada sotsiaal-kultuurilise eripäraga, milleks on vene keelt kõnelevate isikute suur osakaal Eesti kogurahvastikust. Osa nendest isikutest omavad siamaani Venemaa kodakondsust või on nn halli passi omanikud. Lisaks teise riigi passi omanike suurele

protsendile on Eesti üheks eripäraks ka määratlemata kodakondsusega isikute suur osakaal kogurahvastikust.

Soomes on riigi kodakondsuseta isikute arv väga väike, moodustades kõigest 0,4% kogurahvastikust. Enamik Soomes elavaid inimesi (vt tabel 2) omab Soome kodakondsust. Eestis omavad riigi kodakondsust 85% rahvastikust. Kuigi vene rahvusest isikud moodustavad ka Soomes arvestatava kogukonna, on nende protsent riigi rahvastiku koguarvust Eestiga võrreldes väiksem. Soome puhul tuleb arvestada asjaoluga, et riiklikul tasandil on kodakondsus ühildatav rahvusega. Seega võib Soomes tegelikult olla arvuliselt rohkem sünnipoolest teise rahvusliku kuuluvusega isikuid, kuid toimunud ümberasumise kaudu arvestatakse neid Soome kodakondsuse alusel soome rahvusest isikute hulka.

1990-ndatel aastatel moodustasid 60-70% endistest NSVLi riikidest tulevatest immigrantidest ingerisoomlased, keda loendati 2000. aasta lõpuks Soomes kokku 20 000. Suur osa ingerisoomlastest immigranditest polnud kunagi Soomes käinud ning ei kõnele soome keelt. (Sagne, Saksela-Bergholm, 2014: 128). Nagu Sircku Varjonen, Linda Arnold ja Inga Jasinskaja-Lahti märgivad, siis praeguseks on Soome kolinud ingerlaste arv juba ligi 30 000 ning enamus nendest kõneleb emakeelena vene keelt. 2011. aastal katkestasid Soome võimude esindajad ingerlaste reimmigreerumise programmi ning nüüd kehtivad neile samasugused tingimused nagu teistele tööimmigrantidele. (Varjonen jt, 2013: 114). Sagne ja Saksela-Bergholm toovad välja, et 2012. aasta seisuga on suurimad immigrantide grupid tulnud Soome Eestist ja Venemaalt, moodustades vastavalt 34 000 ja 29 585 inimest (Sagne, Saksela-Bergholm 2014: 128). Koos teiste endistest NSVLi riikidest pärit sisserännanute moodustavad vene keelt kõnelevad immigrandid 33% kõigist sisserännanutest ehk ligikaudu 55 000 inimest (Varjonen jt, 2013: 113).

Eestis on väljastpoolt endist NSVLi piirkonda tulevate immigrantide arv väike. Näiteks 2012. aastal tuli Eestisse kõige arvukamalt inimesi Soomest – 1520. Teiste riikide esindajaid oli oluliselt vähem – 447 Saksamaa, 334 USA ning 301 Rootsi kodanikku. (Lagerspetz, 2014: 114). Järgneval aastal oli immigrantide koguarv 1702, kellest 70 olid pärit Soomest ning 869 Venemaalt (Statistikaamet, 2013). Eesti puhul ei saa panna paika isikute kodakondsusel põhinevat sisserännu mustrit. Ühel aastal tuleb rohkem inimesi ühest riigist, järgmisel aastal teisest riigist. Nii Eesti kui Soome puhul on omane ümberkaudetest naaberriikidest tulev

suur hulk immigrante. Eestis on arvukalt esindatud Soomest ja Venemaalt tulevad immigrandid ning Soomes Venemaalt ja Eestist saabuvad immigrandid.

2.3 Eesti ja Soome migratsioonipoliitika võrdlus

Lagerspetz märgib, et Eesti migratsioonipoliitika avaliku arutelu keskpunktis on vene keelt kõnelev elanikkond. Migratsioonipoliitika arusaamad toetuvad pigem teiste riikide kogemustele. Eesti liitumisest ELiga on riigist rohkem inimesi emigreerunud kui immigrereerunud (Lagerspetz, 2014: 112). Eesti migratsioonipoliitika tagasihoidlikkust ja kitsapiirilisust mõjutab väike immigrereeruvate inimeste arv ja vähene kogemus nendega töötamisel. Soomes on immigrereerunud isikute arv suurem ning migratsioonipoliitika sellest mõjutatult laiaulatuslikum, konkreetsem ja põhjalikum. Soomes keskendutakse kiirete ja paindlike viiside rakendamisele, mis aitavad immigrantidel ja varjupaigataotlejatel osaleda majanduselus ning nautida võrdset ligipääsu riigi poliitilisele ja sotsiaalsele elule (Sagne, Saksela-Bergholm, 2014: 126).

Riigis viibivad välismaalased võib jagada erinevateks gruppideks, kuid oma uurimuses keskendun eelkõige riigis tähtajalise ja pikaajalise elamisloa alusel elavatele immigrereerunud isikutele. Näiteks 2012. aastal moodustas sisseränne Eestis 1008 inimest ehk 0,075% elanikkonnast (Lagerspetz, 2014: 113). Vastavalt Eesti Välismaalaste seadusele (2010) §113-le on Eestisse elama asuvate välismaalaste arv piiratud sisserände piirarvuga, mis ei tohi ületada aastas 0,1% Eesti alalisest elanikkonnast. Sisserände piirarv ei kehti teiste ELi ja Euroopa Majanduspiirkonnas elavate riikide, Šveitsi, USA, Jaapani kodanikele, etnilistele eestlastele ja juba elamisluba omavate isikute perekonnaliikmetele. ELi riigi kodanikud, kes immigrereeruvad Eestisse, saavad tähtajalise elamisloa õiguse ning viie aasta möödumisel tagatakse neile pikaajaline elamisluba. Nende perekonnaliikmetele tagatakse samad õigused. Ainult pikaajalise elamisloa omanikel on õigus valida kohalikel valimistel.

Soome elama asunud ELi, Euroopa Majanduspiirkonna (EMP) või Šveitsi riigi kodanik võib riigis piiranguteta õppida, töötada ja tegutseda ettevõtjana. Pärast viit eluaastat Soomes antakse isikule pikaajaline elamisõigus. Kui riiki sisenemisel on immigrandil juba olemas püsiv töökoht, siis on tal õigus vormistada pikaajaline elamisluba. (Infopankki, 2014). Alates 1995. aastast on kõigil ELi riikide, Norra ja Islandi täisealistel (18 e.a) kodanikel õigus

hääletada Soome kohalikel valimistel, kui Soome ühes maakonnas on elatud rohkem kui 51 päeva enne valimisi. Teiste riikide kodanikud saavad hääletada kohalikel valimistel, kui Soomes on elatud kaks aastat. (Sagne, Saksela-Bergholm 2014: 129-130) Vastavalt Eesti kohaliku omavalitsuse volikogu valimise seadusele (2002) saavad ELi välised kodanikud hääletada kohalike omavalitsuse valimistel vaid pikaajalise elamisõiguse olemasolul. Seega Soomes on immigrantidel, kes on riiki alles kolinud ning omavad tähtajalist elamisluba paremad valimistel osalemise võimalused kui Eestis.

Nii Eestis kui Soomes toimivad riiklikud migratsioonistrateegiad, mis kirjeldavad riiklikku migratsioonipoliitikat ning antud valdkonnas seatud eesmärged. Eesti puhul on tegemist arengukavaga "Lõimuv Eesti 2020" ning Soome puhul "Migratsioonitulevik 2020". Soomes on immigrantid olnud kaasatud migratsioonipoliitika vormimisse juba eelmisel sajandil. Esimene riiklik nõuandev kogu immigrantidele loodi 1970. aastal. See elas läbi mitu restructureerimist ning immigrantide arvu kasvuga loodi 1998. aastal Etniliste suhete nõuandev kogu (ETNO). ETNO on ekspertidest koosnev nõuandev organ, mis avaldab seisukohavõtte varjupaigataotlejaid, migratsiooni, rassismi ja etnilisi suhteid puudutavates küsimustes. Suuremates maakondades ja linnades toimivad kohalikul tasandil multikultuurset nõuandvad kogud. Nõuandvate kogude ülesanne on koordineerida ja toetada erinevaid immigrantidega tegelevaid esindusi ning järgida integratsiooniprogrammides kirja pandud meetmete teostumist. (Sagne, Saksela-Bergholm, 2014: 130).

Ajavahemikus 2000–2007 keskendus riiklik programm "Integratsioon Eesti ühiskonnas" (2000) Eestis elavate vähemuste eesti keele oskuse tõstmisele. Sellele järgnev strateegia 2008-2013 oli juba detailsem, käsitledes erinevaid rahvastiku gruppe eraldiseisvalt. Strateegia keskendus ka vajadusele tugevdada ühtset riigiidentiteeti ning arendada püsielanike jaoks riigi ühistähendust, mis tugineb Eesti kui demokraatliku õigusriigi põhiseaduslikele väärtustele, Eesti kodanikuks olemise väärtustamisele ning igäihe panuse tunnustamisele ühiskonna arendamisse. (Eesti Lõimumiskava 2008–2013).

Eesti ametnike püüdlused teostada strateegias esile toodud muudatusi ei olnud aga eriti tõhusad ega jätkusuutlikud. Loodi rahvastikuministri ametikoht, kuid kaheteistkümne aasta möödudes, 2009. aastal see tühistati. 1998. aastal loodi Integratsiooni ja Migratsiooni Sihtasutus ehk MISA. Ajavahemikus 1993–2010 toimus Vabariigi presidendi rahvusvähemuste ümarlaud, kuid 2010. aastal muudeti see töögrupiks. Seega võib

integratsioonipoliitika võtmes öelda, et Soomes on kogemus pikaajalisem ning immigrantide toimumist soodustavate ja toetavate riiklike struktuuride ülevõlpidamine on olnud järjepidevam ning laiahaardelisem kui Eestis.

2.4 Immigrantidele pakutavad kohanemisteenused

Soome immigrantide integratsiooni ja varjupaigataotlejate vastuvõtmise seadus (1999) kirjeldab immigrantide võimalusi saada informatsiooni Soome ühiskonna, kultuuri ja hariduse kohta ning samuti viise, kuidas osaleda kohalikus haridussüsteemis ning tööturul. Integratsiooniseadus näeb ette, et kohalikel võimudel on vastutus koordineerida, arendada, planeerida ja seirata immigrantide integratsiooniprotsessi. Kohalik omavalitsus korraldab immigrantide integratsiooni edendavaid ja toetavaid meetmeid ning teenuseid. Soomes töötuna registreeritud või sotsiaalabi saavad immigrandid omavad näiteks õigust isiklikule integratsiooniplaanile.

Integratsiooniplaan (1999) sisaldab meetmeid ja teenuseid, mis toetavad uusimmigrantide soome või rootsi keele õpet ning teisi teadmisi ja oskusi, mis on vajalikud Soome ühiskonnas ja tööelus hakkama saamiseks, soodustades ühtlasi ka osalemist ühiskonnaelus. Integratsiooniplaan võtab arvesse ka immigrandi perekonnaliikmete integratsiooni ning seda soodustavate meetmete ja teenuste pakkumist. Integratsiooniplaan kehtib reeglina kolm aastat, kuid seda on võimalik pikendada veel kaheks aastaks, kui immigrandil on vaja õppida keelt või lõpetada hariduse omandamine. Alaealistele integratsiooniplaani üldjuhul ei koostata, kuid seda võidakse teostada, kui alaealine ise, tema vanemad või kohalik omavalitsus arvab, et lapsele tulevad kasuks integratsiooniplaani raames pakutavad meetmed ja teenused. Integratsiooniplaani kehtimise ajal makstakse isikule ka integratsioonitoetust, mis tagab finantsilise toimetuleku pakutavate teenuste kehtivusperioodil.

Ka Eestis on olemas immigrantidele suunatud kohanemisprogramm (2014), kuid vastav määrus võeti vastu alles 2014. aasta 13. augustil ehk tegu on väga värske algatusega. Vastavalt kohanemisprogrammi §4 lõikele 1 suunab Politsei- ja Piirivalveamet kohanemisprogrammis osalema vähem kui viis aastat Eestis seaduslikult elanud välismaalase, kellele on antud Eesti tähtajaline elamisluba. Kohanemisprogramm jaguneb kolmeks suuremaks osaks: baasmoodul, keeleõpe ja teemamoodulid. Baasmoodul annab ülevaate Eesti

riigist, eluolust ja kultuurikeskkonnast. Keeleõpe maht on 80 akadeemilist tundi, mis vastab tasemele A1. Teemamoodulite hulka kuuluvad töö ja ettevõtlus, õppimine, teadus, perekond, rahvusvaheline kaitse, lapsed ja noored.

Üheks oluliseks asjaoluks toimuva kohanemisprotsessi juures on uusimmigrantidele vajaliku informatsiooni kättesaadavus. Siia alla kuulub informatsiooni kättesaadavus toimuva kohanemisprogrammi ning kõigi sellest väljaspool toimivate vajalike teenuste ja toimingute kohta, nagu näiteks arstiabi, sotsiaalteenused, tööotsimine, lasteaed/kool/ülikool jne. Kui võrrelda Eesti ja Soome immigrantidele kättesaadavat informatsiooni, siis erinevate teenusepakkujate kodulehti läbi vaadates kujunes mul seisukoht, et Soomes elavatel immigrantidel on kergem leida neile vajalikku informatsiooni erinevate teenusepakkujate kohta kui Eestis elavatel immigrantidel.

Balti uuringute instituudi poolt korraldatud uuringust Eesti uusimmigrantide seas selgub uussisserändajate arvamus, et suurimaks probleemiks teenuste kättesaadavusel on info killustatus või kohati teenuse kohta käiva informatsiooni puudumine inglise keeles. Enamuse vastajate arvates on info tõenäoliselt olemas, kuid seda on raske leida. Toodi välja ka asjaolu, et osadel veebilehtedel on küll info ühe vajaliku teenuse kohta, kuid ülejäänute kohta peab otsima informatsiooni teistelt veebilehtedelt. (Kallas, Kaldur jt, 2014). Soomes toimib aga väga kompaktne ja arusaadav sisserändavatele isikutele mõeldud veebileht infopankki.fi, mis koondab kogu olulisema informatsiooni alates elamisloa toatlemisest ja keele õppimisest, kuni eluaseme ja tervist, perekonda ning vaba aega puudutava vajaliku informatsiooni leidmiseni (Infopankki, 2015).

2.5 Probleemipüstitus

Inimesed on muutunud üha liikuvamaks, immigratsioon ulatuslikumaks ning erinevate riikide ja suuremate linnade rahvuslik koosseis üha kirjumaks. Immigreerumisel võivad olla väga erinevad põhjused alustades tööotsingutest ja õpingutest ning lõpetades perekondlike põhjuste ja varjupaiga taotlemisega. Sisserändajate õigused eri riikidesse sisenemisel on erinevad. Nii näiteks on ELi kodanikel vabamad tingimused ühest ELi riigist teise migreerumisel. Oluliselt piiratum ja suuremale riiklikule kontrollile allutatud on väljastpool Euroopat tulevate isikute migreerumine mõnda ELi riiki. Enamasti kehtib igas riigis kindel

migratsioonipoliitika, mis kehtestab reeglid ja viisid, kuidas toimitakse riiki erinevatel põhjustel sisserännanud isikutega.

Eesti ja Soome võtavad igal aastal vastu erineval hulgal ja erineva kultuurilise ning keelelise taustaga uusimmigrante. Immigrantide arvu kasvamine tähendab suuremat vajadust pöörata tähelepanu toetavatele kohanemisteenustele, mis soodustavad immigrantide kohanemist uues asukohariigis. Loomaks tervikliku arusaama riiklikust positsioonist migratsiooni puudutavates küsimustes, kehtib riigis oma migratsioonipoliitika. Nii Eestil kui Soomel on olemas oma migratsioonipoliitika, millele peaks toetuma uusimmigrantidele mõeldud kohanemisprogramm. Migratsioonipoliitika reguleerib migratsiooni puudutavaid küsimusi ning valitsevat olukorda.

Maria Baganha jt nimetavad migratsioonipoliitika üheks väljundiks immigrantide kategoriseerimist, mille eesmärgiks on eristada soovitavaid ja ootamatuid immigrante. Valitsused on arendanud välja üha rohkem erinevaid kategooriaid, kohandamaks olemasolevaid kontrollmehhanisme kindlate sihtgruppidega. Selle kaudu tagatakse tulemuslikkus ning kuluefektiivsus. (Baganha jt, 2006). Seega on migratsioonipoliitika viis migratsiooniprotsessi kontrollimiseks, muuhulgas kuluefektiivsuse seisukohalt.

Immigrantide mõiste ise on väga lai ning hõlmab väga erinevaid sisserännanute gruppe. Uurimustöös keskendun immigrantidele, kes on Eestisse ja Soome sisenenud legaalselt, omal vabal tahtel, eesmärgiga taotleda pikaajalist elamisluba. Samuti uurin neile pakutavaid teenuseid. Immigreerumine ühest riigist teise on protsess, mis toob endaga kaasa olulisi muutusi nii inimese sotsiaalses elus kui ka füüsilises keskkonnas, seepärast on oluline, et inimene saaks piisavalt toetust, mis aitab tal uues olukorras toime tulla. Selleks, et harjuda uues riigis ja keskkonnas elamisega, on vaja läbida kultuuridevahelise kohanemise protsess.

Ühiskonna tervikliku toimimise ja elanike rahulolu eesmärgil on riigi huvides tagada immigrantide edukas kohanemine uues asukohariigis, mis muudab nad ühiskonna täisväärtuslikeks liikmeteks. Minu huviks on Eestisse ja Soome elama asunud immigrantide kohanemisprotsessi kulgemine ning olemasolevad sisseelamist soodustavad ning takistavad tegurid. Uurin ka seda, kuidas aitavad pakutavad kohanemisteenused kaasa ühiskonda sisseelamisele. Kahes riigis elavate immigrantide isiklike kogemuste võrdlus võimaldab näha mõlemas riigis kehtivat toetussüsteemi ning võimalikke viise, kuidas kohanemisprotsessi

soodustada. Uurimuse **eesmärgiks** on leida võimalikke viise, kuidas toetada uusimmigrantide kohanemisprotsessi ning arendada neile pakutavaid teenuseid. Sellele toetudes püüan uurimustöös anda vastused järgmistele uurimisküsimustele:

- 1) Millised tegurid soodustavad immigrantide kohanemisprotsessi Eestis ja Soomes?
- 2) Millised tegurid takistavad immigrantide kohanemisprotsessi Eestis ja Soomes?
- 3) Kuidas mõjutavad immigrantidele pakutavad teenused immigrantide kohanemisprotsessi?

III peatükk. Metoodika

3.1 Uurimismeetod

Teostasin käesolevat uurimustööd kvalitatiivsel meetodil, kogudes andmed individuaalsete intervjuude kaudu. Otsustasin kasutada oma uurimustöös kvalitatiivset lähenemist, kuna soovin uurida põhjalikumalt iga vastaja isikliku perspektiivi käsitletud teemale, mida ei ole võimalik valikvastustega ette määrata. Herbert Rubini ja Irene Rubini sõnadele toetudes on kvalitatiivse intervjuu kaudu võimalik mõista kogemusi ja taaselustada sündmusi, milles pole isiklikult osaletud (Rubin, Rubin, 2005: 3). Kultuuri ja identiteeti puudutavad küsimused ning käsitlus toimuvast kohanemisprotsessist on igal inimesel erinev. Kindlaid küsimusi on võimatu ette määrata ning need seaks liiga ranged piirid vastaja vaatepunktile. Otsustasin kasutada oma uurimustöös kvalitatiivset lähenemist, et vastajatel oleks suurem vabadus oma olukorda kirjeldava loo rääkimisel.

Anselm Strauss ja Juliet Corbin on kirja pannud, et kvalitatiivse analüüsi all mõeldakse mittematemaatilist tõlgendamisprotsessi, mida teostatakse eesmärgiga avastada kogutud materjalis leiduvaid kontseptsioone, info omavahelist seotust ning korrastada antud materjali teoreetiliselt arusaadavaks infokogumiks (Strauss, Corbin, 1998: 11). Autorid eristasid siinkohal kvalitatiivset meetodit kvantitatiivsest. Kuigi kvalitatiivse meetodi keskmes pole statistiliselt võrreldavate andmete kogumine, on antud meetodi kaudu siiski võimalik kõrvutada kogutud materjalis silma paistnud seoseid, mis näitavad kätte tee teatud seaduspärasusteni. Nagu ka Jody Miller ja Barry Glassner välja toovad, siis uurimus ei saa näidata ühiskonna peegelpilti, kuid kvalitatiivne lähenemine võimaldab ligipääsu tähendustele, mida inimesed omistavad oma kogemustele ja ühiskonnale (Miller, Glassner, 2011: 133). Keskendun oma uurimuses inimeste poolt omaks võetud tähendustele ja kogemustele, mis aitavad mõista toimuvat kohanemisprotsessi nende vaatepunktist.

Viin oma uurimustöö raames läbi poolstruktureeritud intervjuud, kuna soovin läheneda iga vastaja loole individuaalselt. See tähendab, et küsimused varieeruvad sõltuvalt vastaja hetkeolukorrast ning kogemustest kohaliku keskkonnaga kohanemisel. Ian Shaw ja Nick Gould nimetavad poolstruktureeritud intervjuud kompromissiks, mille puhul ühest küljest esitatakse lahtisi küsimusi, mis soodustavad vaba diskussiooni tekkimist ning teisest küljest kindlalt struktureeritud küsimusi, mis küll toodavad piiritletud ja pealiskaudseid vastuseid,

kuid võimaldavad tulemuste omavahelist võrdlemist. Intervjueerija saab kasutada nn „kihilist“ lähenemist, kombineerides avatud küsimusi standardiseeritud ja täpsemaid vastuseid nõudvate küsimustega, võimaldades selle kaudu põhjalikumalt analüüsida käsitletavat teemat. (Shaw, Gould, 2001: 144).

Poolstruktureeritud intervjuu kasutamine võimaldab püsida kindlate uurimusküsimuste juures, kuid samas annab ka piisavalt ruumi lisaküsimuste esitamiseks. Rubin ja Rubin rõhutavad, et intervjuu puhul on iga vestlus ainulaadne, kuna uurija kohendab oma küsimust vastavalt interjueeritava teadmistele ja soovile oma mõtteid jagada (Rubin, Rubin, 2005: 4). Lähenemine võimaldab sügavamalt mõista iga vastaja isiklikku lugu. Vastajate isiklikud kogemused võivad pöörata tähelepanu just nendele asjaoludele, millele tasub kohanemisprotsessi juures rohkem tähelepanu pöörata. Kuna uurimustöö käsitleb kahes riigis asuvate immigrantide kogemusi ning paratamatult oman ma vaesemat ettekujutust Soome ühiskonna toimimisest, siis lisaküsimuste küsimine võimaldab viimast paremini mõista.

3.2 Intervjuudes osalejad ja andmekogumine

Uurimuses osalejate põhiliseks valikukriteeriumiks, tagamaks paremat võrreldavust, oli vastajate vene keele oskus ning viibimine uues asukohariigis mitte vähem kui üks aasta ja mitte kauem kui viis aastat. Otsustasin valida vene keelt kõnelevad immigrandid, kuna siis on vähemalt üks aspekt, mis ühendab uurimuses osalejaid ning võimaldab võrrelda sama keelelise taustaga isikute kohanemist kahes erinevas ühiskonnas. Uues asukohariigis viibimise aja alumiseks piiriks sai valitud üks aasta, kuna siis on vastajatel juba olemas arvestatav jagamist väärt kogemus. Ülemiseks asukohariigis viibimise aja piiriks sai viis aastat. Kuna immigrantidele mõeldud toetusteenused muutuvad aastate jooksul, siis võrdluse teostamise eesmärgil oletasin, et viimase viie aasta jooksul uude kohta kolunud inimestele on tõenäoliselt olnud sarnased tingimused erinevate toetusteenuste saamiseks. Soomes teostasin intervjuud Jyväskylä linnas ning Eestis Tallinna linnas elavate vene keelt kõnelevate uusimmigrantidega.

Uurimustöö raames viisin läbi kuus intervjuud, millest kolm toimus Eestis ja kolm Soomes. Intervjuud viisin läbi vahemikus novembrist 2014 märtsini 2015. Kõik intervjuud toimusid vene keeles. Üks intervjuu toimus *Skype*’i teel. Kohtumised toimusid erinevatel aegadel,

vastavalt eelnevale kokkuleppele vastajaga. Vestlus toetus eelnevalt koostatud intervjuu kavale, mis oli jaotatud kolmeks suuremaks teemaplokiks: immigrerumise periood ja sellega kaasnenud muutused, pakutavad kohanemisteenused ja nende roll kohaliku keskkonnaga kohanemisel, lõimumisprotsess. Uurimustöö lisas on intervjuu kava tõlge eesti keelde (vt lisa 1). Nii Eestis kui Soomes asuvatele immigrantidele toimus intervjuu samade küsimuste alusel. Intervjuu käigus arvestasin vastaja uue asukohariigi, perekonnaseisu, uues asukohariigis viibimise ajaga. Jätsin mõne küsimuse esitamata või esitasin vastavalt vajadusele täpsustavaid küsimusi, mis toetasid vestluse kulgemist. Kõik intervjuud salvestasin diktofoniga, saades selle jaoks eelnevalt vastajalt loa. Konfidentsiaalsuse huvides jätan vastajate nimed nimetamata, tuues välja ainult vastajate asukohariigi, päritoluriigi, soo, vanuse ja uues asukohariigis viibimise aja.

Soomes leidsin intervjuueeritavad vene keelt kõnelevaid isikuid ühendava kogukonna kaudu, mille kohta leidsin informatsiooni nende veebilehelt. Palusin kogukonna esindajal levitada minu uurimust tutvustavat kirja kogukonna meililistis ning selle kaudu leidsin kõik kolm vastajat. Eestis oli intervjuueeritavate leidmisega olukord oluliselt keerulisem. Lähenesin otsimisele väga laiahaardeliselt, kirjutades erinevatele vene keelt kõnelevate inimeste kogukondadele. Lõpuks sain Eestis elavad vastajad Tallinnas asuva Immigrantide uurimis- ja koolituskeskuse kaudu. Palusin seal töötaval isikul levitada informatsiooni minu uurimuse kohta uusimmigrante ühendava meililisti kaudu.

Kõik intervjuud kestsid ligikaudu üks tund, v.a üks Eestis teostatud intervjuu, kus isik oli suhteliselt napsõnaline. Selle intervjuu kestvust võis mõjutada asjaolu, et see oli teostatud *Skype*´i teel. Üks Soomes teostatud intervjuu kestis üle kolme tunni, kuna vastaja oli oma vastustes põhjalik ja tal oli vahepeal vaja tegeleda ruumis viibivate väikeste lastega. Soomes tehtud intervjuudest kaks toimusid vastajate elukohas. Kolmas vastaja soovis mind samuti enda juurde koju kutsuda, kuid kuna seal käis remont, siis tegime intervjuu koolis, kus toimus naise keelekursus. Eestis teostasin ühe intervjuu vastaja kodus, teise intervjuu kesklinna kohvikus ning kolmanda intervjuu *Skype*´i teel.

3.3 Andmete kodeerimine ja analüüs

Andmete analüüsimisel kasutan juhtumiuuringut. Nagu Robert K. Yin rõhutab, siis juhtumiuuring keskendub fenomeni põhjalikule uurimisele, arvestades ümberkaudse kontekstiga (Yin, 2009: 18). Immigreerumine ja sellega kaasnev kohanemisprotsess sõltub suures osas olemasolevast kontekstist, mistõttu pean oluliseks käsitleda kogutud andmeid, kasutades juhtumiuuringu meetodit. See võimaldab keskenduda iga intervjuueeritava spetsiifilisele kontekstile, mis avaldab mõju immigratsioonile järel toimunud kohanemisprotsessile.

Kõigi toimunud intervjuude helisalvestused transkribeerisin. Selleks, et andmeid oleks hõlpsam juhtumite kaupa analüüsida, kodeerisin kogu materjali. Andmete kodeerimisel lähtusin uurimuse eesmärgist, uurimisküsimustest ning intervjuu kavast. Materjali läbitöötamisel kujunesid välja järgmised teemaplokid:

- immigratsioonile põhjused ja motivatsioon,
- immigratsioonile kaasnenud muutused,
- uues asukohariigis pakutavad kohanemisteenused,
- pakutavate kohanemisteenuste roll kohaliku keskkonda sulandumisel,
- lõimumisprotsess.

Järgnev tulemuste analüüs toimub juhtumipõhiselt, toetudes loetletud teemaplokkidele ning eelnevalt püstitatud uurimisküsimustele. Sellele järgnev arutelu teeb kokkuvõtte käsitletud üksikutest juhtumitest, tuues välja olulisemad tähelepanekud kohanemisprotsessi osas. Kõik uurimuses välja toodud transkribeeritud intervjuulõikude tekstid on tõlgitud vene keelest eesti keelde. Tulemuste analüüsi ja arutelu osas esitatud vastajate tsitaate eristatakse jutumärkidega teksti sees või eraldi lõiguna.

IV peatükk. Tulemused

Analüüsin intervjueeritavate kogemusi ükshaaval, pöörates iga juhtumi juures tähelepanu viiele teemale: immigreerumise otsus ja teostamine, immigreerumisega kaasnenud muutused, uues asukohariigis pakutavad kohanemisteenused, pakutavate kohanemisteenuste roll kohalikku keskkonda sulandumisel ja lõimumisprotsess. Allpool on koostatud tabel intervjueeritavate isiklike andmetega.

Tabel 5 - Ülevaade intervjueeritavatest

Varjunimi	Sugu	Vanus	Päritolumaa	Uus asukohariik	Uues asukohariigis viibimise kestus
Viktor	M	48	Valgevene	Soome	2 aastat
Maria, Konstantin	N,M	26, 28	Venemaa	Soome	5 aastat
Galina	N	62	Venemaa	Soome	4 aastat
Aleksei	M	46	Venemaa	Eesti	5 aastat
Olga	N	28	Venemaa	Eesti	2 aastat
Eduard	M	35	Gruusia	Eesti	4 aastat

4.1 Eduard

Eduard tuli koos abikaasaga Eestisse elama, kuna talle avanes võimalus asuda DoRa programmi raames õppima Tallinna Ülikooli doktoriõppesse. Eestis viibimise ajal sündis abikaasal ka laps. Intervjueeritav ei osanud kindlalt öelda, kas nad jäävad perega ka pärast mehe õpinguid Eestisse elama. Eduard on rahul olemasolevate tingimustega ning soovitaks ka oma sõpradele Eestisse õppima tulla. Ka tema sugulased on rahul Eduardi otsusega migreeruda Eestisse. Kontakti hoidmine Gruusias elavate sugulaste ja sõpradega toimub eelkõige *Skype*’i teel.

Elamisloa vormistamisel ja Eesti ühiskonnaga kohanemisel abistas Eduardi kohalik õppeasutus. Mees pidi iseseisvalt otsima elukohta.

Eduard: „Mulle pakuti ainult ühiselamut ning neil puudus ühiselamu perekondade jaoks. Mina aga tulin siia koos naisega, nii et elamine

mitte perekonna ühiselamus oleks meie jaoks küllaltki keeruline. Selle pärast me eelistasimegi ... meil oli selline võimalus valida elukoht ükskõik millises kättesaadavas kohas. Sellele vastavalt me valisimegi.“

Ühelt poolt oli vastaja pettunud selles, et ülikoolil polnud perekondade jaoks ühiselamuid, kuid samas oli ta rahul võimalusega valida endale ise korter. Ülikool võimaldas neile abikaasaga ka toetusraha eluasemekulude katmiseks. Eduardile olid tagatud vajalikud kohanemist soodustavad tingimused, mis võimaldasid tulla paremini toime oma eluga uues keskkonnas. Ülikool toetas oluliselt vastaja kohanemist uues asukohariigis, pakkudes õppimiskohta ja eluasemetoetust ning luues võimalusi oma sotsiaalse võrgustiku laiendamiseks. Vestlusest vastajaga jäi mulje, et ta on rahul tingimustega, mida ülikool talle Eestisse immigrerumisel võimaldas.

Saabudes Eestisse ei otsinud Eduard kohaliku ühiskonnaga kohanemist toetavaid teenuseid. Ta põhjendas olukorda tiheda doktoritöö kavaga, mis teeb ajaliselt keeruliseks mõne lisategevusega tegelemise. Eduard on ülikooli infolisti kaudu kaasatud ülikooli kultuuriellu, kuid ei kasuta antud võimalust teiste tudengitega sotsialiseerumiseks ja Eesti kultuuriga tutvumiseks. Suureks mõjutajaks on siinkohal kodus kasvav kaheaastane laps, kes sisustab õpingutest vaba aja. Eduard nimetab ennast ka introverdiks, eelistades suhelda väiksemates seltskondades. Selle kaudu põhjendab ta ka vähest osalust ülikooli üritustel. Sealhulgas tunneb mees, et on enamikest tudengitest oluliselt vanem ning tal on teised arusaamad ja väärtused. Tema prioriteediks on aja veetmine oma perekonnaga.

Eduard toob välja eesti keele õppe ebavajalikkuse tema õpingute seisukohalt.

Eduard: „Infotehnoloogia teaduskonnas on arusaam välismaa tudengist ja kohalikust tudengist väga laialivalgud. Kõik seminarid toimuvad inglise keeles, kuna meil on suur hulk välisüliõpilasi. Ütleme niimoodi, et 50/50. Viiskümmend protsenti kohalikke ja viiskümmend protsenti välismaa tudengeid. Välistudengite protsent on niivõrd suur, et isegi ülikoolisisene suhtluskeel on inglise keel.“

Antud näide selgitab Eduardi madalat motivatsiooni eesti keelt õppida. Ülikoolisiselt saab ta suhtluses hakkama inglise keelega. Kodus kasutab ta aga vene või gruusia keelt. Selle

taustal puudub igapäevasuhtluses otsene vajadus kasutada eesti keelt. Ajapuudus vähendab olemasolevat soovi eesti keelt õppida veelgi. Ümbritsevas keskkonnas kehtivad tingimused on vähendanud Eduardi kohaliku keele õppimise soovi.

Eduardi puhul mängivad ülikooli poolt võimaldatavad kohanemisteenused väga nõrka rolli ühiskonda sulandumises, kuna intervjueeritav eelistab mitte kasutada õppeasutuse poolt pakutavaid võimalusi. Samas ei tunne mees, et ta ei oleks Eesti ühiskonnaga kohanenud. Eduard arvab, et tal on õnnestunud Eesti ühiskonda edukalt integreeruda. Tema arvates väljendub see olemasolevas laias tutvusringkonnas.

Eduard: „Isegi erinevates Eesti linnades on mul tekkinud tuttavad. Valdavalt on see loomulikult Tartu. Mul on kelle peale loota, juhul kui mingi küsimus tekib, siis ma saan helistada oma kohalikele sõpradele ja nemad helistavad vastavalt siis mulle. Ma arvan, et see on normaalne. Mitte mingeid probleeme ma ei tunnetata. Välja arvatud see, et keelega on tõesti probleeme. Kuna ausalt öeldes pööratakse mulle praegu üpris palju tähelepanu. Kõik muu on korras.“

Ainukese probleemse kohana näeb Eduard iseenda jaoks eesti keele mitte oskamist. Ülikooliga seotud inimesed suhtlevad Eduardi mugavuse mõttes talle sobivas keeles ehk inglise keeles. Mees tunneb, et eesti keele õppimisega näitaks ta välja austust kohalike õppejõudude vastu ning avardaks oma suhtlemisvõimalusi. Siinkohal tuleb välja dilemma eesti keele õppimise osas, kus ühelt poolt on Eduardil soov näidata austust oma õppejõudude vastu, õppides ära eesti keele, kuid teiselt poolt puudub keele õppimiseks otsene vajadus, kuna õppeosakonna suhtlemiskeeleks on inglise keel.

Eduard ei tunne diskrimineerimist ega tõrjutust ühiskonnast. Enda sõnul on tal mugav Eesti ühiskonnas elada ning ta tundis ennast ühiskonna täisväärtusliku liikmena juba siia kolides. Mees on arvamusel, et tal on samasugused õigused nagu teistel kodanikel, v.a asjaolu, et ta ei saa hääletada presidendi- ja parlamendivalimistel.

Eduard märgib, et Eestis elades on muutunud tema arusaamad erinevate ühiskonna aspektide osas. Toimunud muutusi hindab ta loomulikuks protsessiks. Eduard on kogenud Gruusia ühiskonna toimimist ning võrdles seda Eestist saadud kogemustega.

Eduard: „Teil seisavad poes vargusevastased väravad ja järjekord liigub omapead ning kassas asuv lint töötab. Teile on see harjumuspärane. Kui te satute Gruusiasse, siis te näete, et kogu liikuv rada on näitse ja muud kaupatäis. Ta ei ole mitte kellelgi mitte kunagi liikunud. Ta lihtsalt ei tööta. Seal seisavad lisakaubad. See moment, et on võimalik kuidagi teistmoodi asju korraldada. Teie jaoks on see vist natuke imelik. Meil ei ole kunagi 16 kassat väljapääsu juures. Suures keskuses on meil neid vähemalt 30–35, kuna rahvast on rohkem ja inimestele ei meeldi kui järjekorras seisab rohkem kui 3 inimest. Teil võib siin täiesti rahulikult seista 10–15 inimest.“

Elamine teises riigis on avardanud Eduardi maailmapilti ning tema arusaamu erinevate nähtuste toimimisest. Veel ühe tema poolt tunnetatava erinevusena mainis mees erinevat arusaama uudistest. See, mis eestlaste jaoks on suursündmus, võib Gruusia elukeskkonnast tulenevalt olla igapäevane. Näiteks on Eduardi sõnul Gruusias harjutud hävituslennukite lendamisega linna kohal. Eestis on see aga tema arvates ajalehes eraldi uudist väärt. Erinevus, mis võttis Eduardil aega harjumiseks ning mida ta ei pea õigeks, puudutab Eesti kultuurielu. Eestis on tema arvates liiga vähe klassikalisi teatreid ja ooperisaale. Samas on riigis rohkelt öö- ja striptiisiklubisid. Selline olukord on mehe arvates vale.

Asjaolu, et Eestisse saabumisel oli ülikool Eduardile suureks abiks erinevate dokumentide vormistamisel ning on siiaaani finantsiliseks toetusallikaks, on loonud intervjuueeritava jaoks turvalise keskkonna ning soodustanud tema kohanemist kohaliku ühiskonnaga. Ainsateks kohanemiskusteks olid tema jaoks külm ilm ning värskete puuviljade ja sooja merevee puudumine. Need on aga geograafilised eripärad, mida on võimatu muuta. Eduard on arvamusel, et neil on siin naisega oluliselt lihtsam ja rahulikum elada kui Gruusias.

4.2 Aleksei

Aleksei emigreerumine Venemaalt oli mõjutatud erinevatest elukeskkonna tingimustest.

Aleksei: „Ma tahtsin ammu ära sõita, kuid kuni see ei muutunud hädavajalikuks seda ei toimunud. Lihtsalt FSB [Venemaa julgeolekupolitsei] laastas minu vene firma. See tähendab nad pressisid täiel rinnal minu käest raha välja. Ma lihtsalt istusin autosse ning sõitsin Eestisse. Sain elamisloa ning

hakkasin siin elama. Mul oli naine Eestist [---] ja me olime abielus mitu aastat enne seda. Sellepärast polnud mul mingeid takistusi saada elamisluba ja minu jaoks oli see lihtsalt vajadus. Ma ei saanud Venemaal edasi elada. See ei olnud ohutu elule. Minu peret jälgiti ning venda mürgitati ülekuulamisel.“

Eesti valimine uueks asukohariigiks oli mõjutatud ka asjaolust, et Eestis asus Aleksei ettevõtte üks kontoritest. Oma töö osas rõhutas mees, et ettevõtlusega tegelemine on väga oluline osa tema elust ning Eestis on tema kogemusele toetudes parimad võimalused oma ettevõttega alustamiseks ja äri juhtimiseks. Uues asukohariigis toimivad ettevõtlust puudutavad tingimused olid Aleksei puhul väga oluliseks kohanemist mõjutavaks asjaoluks.

Aleksei enda sõnul oli tal enne tegelikku migreerumist olnud mitu aastat soov asuda Eestisse elama. Selle takistusena ilmnis esialgne teadmine, et elamisloa saamiseks peab riigis aastas viibima üle kuue kuu. Tulenevalt oma rahvusvahelise ettevõtte müügitegevusest peab Aleksei palju reisima ning tema jaoks oli sellist riiki immigreerumise tingimust raske omaks võtta. Juba Eestis viibides selgus, et Aleksei polnud teadlik erinevatest eritingimustest, mille alusel oleks saanud tööst tulenevalt registreerida eemalviibimise vajadust ning olla Eestist eemal kauem kui pool aastat. Mehe varasemat immigreerumist Eestisse takistas informatsioonipuudus. Aleksei ei tundnud elamisloa saamise detailsemaid tingimusi ja võimalusi.

Immigreerumise hetkel oli Alekseil olemas oma ettevõtte. Tal oli olemas töökoht, mis võimaldas vajaliku rahalise sissetuleku, kergendades oluliselt mehe kohanemisprotsessi. Samas ei võimaldanud olemasolev töökoht edukat kohanemist Eesti ühiskonna ja kultuuriga, mis puudutab keeleõpet ja suhtlemist kohalikega. Kuna tegemist on rahvusvahelise ettevõttega, kus suur osa tööst toimub inglise keeles ning vastaja ise viibib väga suure osa ajast välismaal, on tal siinkohal kohaliku ühiskonna ja kultuuriga tutvumise kohapealt mitmeid takistavaid tegureid. Ta ise väidab samuti, et töökeeleks on valdavalt inglise keel ning ta saab igapäevaselt ilma eesti keeleta hakkama.

Immigreerumiseks vajalike dokumentide vormistamisega tegeles Aleksei iseseisvalt, saamata abi kolmandalt osapoolelt, näiteks õppeasutuselt või tööd pakkuvalt ettevõttelt. Alekseile ei pakutud Eestisse kolimisel toetavaid teenuseid. Ta pidi ise otsima keelekursusi ning iseseisvalt tutvuma sotsiaalteenuste süsteemi ülesehitusega. Samas on mees seisukohal, et

kõik vajalikud teenused olid kergesti kättesaadavad ning kõik vajaliku sai ise üles leida. Siinkohal aitas Alekseid kohanemisprotsessis tema eestlannast abikaasa, kellel oli kogemus ja teadmised kohalikust teenuste pakkumise süsteemist ning sellest, kust sai leida vajalikku informatsiooni.

Aleksei asus kohe pärast Eestisse immigrerumist otsima keelekursuseid. Kuna riiki sissekirjutamisel ei suunanud ei töötukassa ega ükski teine asutus teda keelekursustele ning ta pidi nende otsimisega iseseisvalt tegelema, siis võttis see kauem aega. Juhuslikult leidis Aleksei internetist Uusimmigrantide uurimis- ja koolituskeskuse kodulehe, kust sai teada ka nende poolt korraldatava keeleõppe ja kohanemiskursuste kohta.

Aleksei: „Külastasime Toompead, parlamenti ja Eesti Töötukassat. [---] Mind aitas see kursus väga, kuid midagi eriti uut, peale selle, et ma tutvusin põhjalikumalt sellega, mida ma juba teadsin, ma sealt teada ei saanud.“

Kursusel osalemine andis võimaluse tutvuda teiste samal kursusel osalenud uusimmigrantidega ning külastada tutvustatavaid ametiasutusi. Kursusel jagatud informatsiooni hindas Aleksei pinnapealseks. See ei andnud põhjalike teadmisi tutvustatud ametiasutustest või nähtustest. Kohanemiskursused pakkusid Alekseile sotsialiseerumisvõimalusi, kuid jagasid vähe uut informatsiooni. Uusimmigrantide uurimis- ja koolituskeskus pakkus ka keeleõpet, kuid see oli algtasemel ning ei pakkunud piisavaid oskusi. Kuna Alekseil oli suur soov kohalik keel selgeks õppida, siis osales mees mitmel tasulisel keelekursusel ning lõpuks sooritas edukalt B2 keeletaseme eksami.

Aleksei pöörab eraldi tähelepanu informatsiooni jagamise olulisusele. Üldised tegevused nagu keelekursuste leidmine ja kohaliku ühiskonnaga tutvumine hõlmavad mitmekülgseid tegevusi, millega saab ka iseseisvalt hakkama, kuid kohalike seaduste tundmine ning spetsiifilistele elamisloa küsimustele vastuse otsimine võib olla ilma kolmanda osapoole abita keeruline.

Aleksei: „Mul pole mitte kellegi poole pöörduda. Varem või hiljem ma pean kirjutama varjupaigataotleja avalduse nende poliitiliste repressioonide pärast, mis toimusid Venemaal, kuna mul lõpeb kohe passi kehtivusaeg. See tähendab, et ma ei saa kusagile välismaale sõita. Ma saan elada Eestis, mul on

kehtiv ajutine elamisluba. Kuid minu kõige suurem mure, kui seda võib niimoodi väljendada, mul oleks hea teada, kuidas käituda antud olukorras. Ma pöördusin Politsei ameti poole selle küsimusega, kuid nad ei oskanud mulle vastust anda.“

Aleksei olukorra keerukus tuleneb sellest, et tal ei ole võimalik saada pikaajalist elamisluba ja Eesti passi varem kui viis aastat pärast Eestisse immigreerumist. Viis aastat täitub tal alles sügisel. Sellel kevadel lõppeb Venemaa passi kehtivusaeg ning tema positsioon ja õigused on nende kuude jooksul, mil tal ei ole kehtivat passi, ebaselged. Venemaale naasemine ja uue passi tegemine on talle aga eluohtlik. Lisaks Politsei- ja piirivalveametile pole ka erinevad juristid osanud leida lahendust kujunenud olukorrale. Kuigi taolisi situatsioone tuleb harva ette, peaks riik selliste juhtumitega individuaalselt tegelema.

Kohalikega suhtlemise osas on Alekseil positiivne kogemus. Tema elukohas on eesti ja vene keelt kõnelejaid Aleksei hinnangul umbes võrdselt ning intervjuueeritav suhtleb mõlematega.

Aleksei: “Suhtlen naabritega sellel tasemel, et küsin, kuidas on lapsed, auto, töö, tere, nägemist ja ei midagi rohkemat [---] ma ütleks, et mitte mingisugust vastuseisu venelaste ja eestlaste vahel meil pole. See puudub. Kuristik, mis lahutab teisi inimesi venelastest on olemas nii kaua kuni ei teki viimastega kontakti. Nii kaua kuni pole omavahelist kontakti on olemas see kuristik, eriti praegusel ajal [---] Praegu on jälgitav teatud reserveeritus ja eemalehoidmine, nagu haige inimese puhul hoitakse natuke eemale, justkui inimene oleks nakkusohtlik. Mitte, et oleks agressiivsusi minguid, aga lihtsalt. Kui eestlased kuulevad vene keelt, siis nad jäävad vait. Kui venelased kõnnivad mööda, hakkavad nad jälle rääkima, see on see, mis on.“

Kuigi Aleksei arvates puudub tema elukoha piirkonnas elavate eesti ja vene keelt kõnelevate isikute vahel negatiivne vastastikune suhtumine, tunnetab ta seda vaadeldes üldist olukorda ühiskonnas. Intervjuueeritav ise selgitab, et kui 1990ndatel ja 21. sajandi esimesel kümnendil oli maailmas suur huvi Venemaa ja venelaste vastu ning valitses kaastunne ja soov aidata, siis hiljutiste sündmustega Ukrainas on tema arvates suhtumine muutunud ettevaatlikumaks ja mõningate aspektide osas negatiivsemaks. Aleksei näeb eesti ja vene keelt kõnelevate isikute omavahelise suhtlemise osas kindlat seaduspära. Isikutel, kellel on isiklik kontakt teise

keelegrupi esindajaga, puudub mehe arvates eelarvamuslik negatiivne suhtumine teise keelegrupi inimeste suhtes.

Eesti ühiskonnaga kohanemise kohapealt mängib Aleksei jaoks olulist rolli vahekord riigiasutusega.

Aleksei: „Ma leian, et on lihtsalt väga mugav elada tingimustes, kus sul on kõik selge ja kui sul on selge dialoog riigiasutustega. Te mõistate üksteist poole sõna pealt ja kui sa ei saanud millestki aru, siis sind ei karistata selle eest, vaid seletatakse, kuidas peab olema [---] Lihtsalt siin on kõik arusaadav, läbipaistev ja sa ei oota kusagilt mingit altvedamist. See on minu arvates kõige tähtsam. Kõike juhitakse kolmes keeles. Inimesed mõistavad inglise, vene ja eesti keelt. Kui sa ei valda eesti keelt, siis see on lihtsalt päästerõngas.“

Nagu juba varem mainitud, on Aleksei jaoks oluline ettevõtlus ja sellega tegelemine. Siinkohal mängib olulist rolli ka üldine vahekord riigiasutustega. Kuna Alekseil oli eelnevas asukohariigis riigiasutustega suhtlemisel väga negatiivne kogemus, siis omas antud aspekt kolimisel tema jaoks väga suurt tähtsust. Eestit näeb ta kohana, kus tal on mugav elada ja töötada. Intervjueeritav kõneleb oma kogemusest teistes riikides, kus tal on õnnestunud oma elu jooksul elada ning ettevõtlusega tegeleda. Eestit hindab ta nende seast kõige kõrgemalt. Turvalisustunne on soodustanud Aleksei kohanemist kohaliku ühiskonnaga.

Aleksei hindas oma positsiooni ja olukorda Eestis väga heaks ning soovitaks oma sõpradele Eestisse elama asuda. Ta soovib ka, et tema ema ning venna kolmeaastane laps, keda kasvatab Aleksei ema, koliksid Venemaalt Eestisse. Vastaja rõhutab nende migreerumise põhjusena seda, et tema ema on juba pensionieas ning kui temaga midagi juhtuks, siis satuks vennatütar lastekodusse.

Alekseil ei tekkinud tema sõnul mingeid raskusi Eesti riiki immigratsiooniga, kommenteerides: „Kui sa oled kunagi elanud põrgus, siis sul ei teki probleemi paradiisis elamisega. Millised saavad olla probleemid harjumaks paremate tingimustega, mis puudutab eluolu ja ettevõtte juhtimist“. Aleksei kogemus poliitilise tagakiusamise, süüdistamise ja ähvardamisega Venemaal ning rikas võõras riigis elamise kogemus on tugevalt mõjutanud mehe vastuvõtlikkust erinevatele elutingimustele, ühiskonnale, kultuurile ja keelele. Mees on

enne Eestisse tulekut elanud Indias, Inglismaal, Itaalias, Saksamaal, Iisraelis ning omab mitmekülgset kogemust migreerumisega teise riiki. Eestis tunneb ta ennast ühiskonna täisväärtusliku liikmena, kuna panustab selle ühiskonna ülevalpidamisse ning omab erinevate teenuste kujul võimalust saada riigilt piisavat toetust.

4.3 Olga

Koos eesti päritolu abikaasaga võeti kaks aastat tagasi vastu otsus kolida Venemaalt Eestisse. Toetudes oma isiklikule kogemusele pole Olga enam oma otsuse õigsuses kindel. Ta ei soovitaks oma sugulastel ega sõpradel Eestisse elama asuda, kuna tema arvates pole siin immigrantide jaoks piisavalt kohanemist toetavaid tingimusi. Naine on tundnud huvi selle vastu, kuidas näevad välja immigrantidele loodud tingimused teistes riikides ning on kaalunud ka Eestist mõnda teisse riiki kolimist. Seda takistab aga abikaasale hiljuti antud ametikõrgendus, millest mõjutatult Olga ei pea riigist lahkumist enam mõistlikuks.

Eestisse saabudes polnud Olgal töökohta. Vaatamata kahele kõrgharidusele, üks majandusalane ja teine juriidiline, ei leidnud ta endale esimese poole aasta jooksul töökohta. See raskendas oluliselt tema kohanemist uues ühiskonnas.

Olga: „Mitte midagi ei pakutud. Ma panin ennast töötukassas töötuna arvele, kus nad lubasid kursusi, lubasid seda ja teist. Ma käisin ... ei mäleta, mis tema ametinimetus on, midagi suunaja taolist. Tema ütles, et ma kas lähen õppima või nõusid pesema, mul teist valikut pole. Ma ütlen, et ilma eesti keeleta pole ka mõtet õppima minna, ma lihtsalt ei saa mitte millestki aru.“

Olgal oli raskusi Eestis töö leidmisega, mille juures üllatas teda kõige rohkem töötukassa töötajate tõrjuv suhtumine. Naine tunnetas, et immigrantidega tegelemine on töötukassas tahaplaanile jäetud. Olukorra tegi keerulisemaks Olga hinnangul ametniku eelarvamuslik suhtumine, et teda ei võeta kahe diplomi olemasolu tõttu Eesti haridusasutusse õppima. See langetas naise soovi endale õppekohta otsida. Olemasolevad tingimused muutsid keerulisemaks kohanemise kohaliku ühiskonnaga, kuna vastaja tundis ametnikega suhtlemise kaudu tõrjutust nii Eesti õppeasutustest kui ka tööturult. Poole aasta möödudes pärast Eestisse saabumist sai Olga tööd koristajana.

Tõstmaks kaasatust Eesti ühiskonda soovis Olga õppida ära eesti keele. Helistades töötukassas antud kontaktile ei võetud teda keelekursustele, kuna need olid mõeldud juba A2 keeletaseme omandanud isikutele. Intervjueeritava jutust saab aru, et tal oli pidev kontakt töötukassaga, kuid viimane ei võimaldanud talle vajalikku keelekursust. Olukorras, kus ei olnud võimalik õppida keelt ega leida töökohta, viibis Olga esimesed pool aastat pärast immigrerumist Eestisse. Naisel oli puudulik sotsiaalne võrgustik kohalikul tasandil ning puudus iseenda elatamiseks vajalik töökoht. Olga ainsaks toetuseks ja põhjuseks Eestisse edasi jääda oli naise enda sõnul tema abikaasa. Olga ütleb, et kui ta oleks viibinud sellises olukorras üksinda, siis oleks ta väga kiiresti kodumaale tagasi sõitnud.

Olga arvates muudab riigipoolne puudulik toetus uusimmigrantidele oluliselt keerulisemaks ning pikaajalisemaks ühiskonnaga kohanemise protsessi. Ainukest teenust, mida Olga hindab kasulikuks, pakuti talle CV Keskuse poolt. Seal läbis Olga nõustamise, selgitamaks viisi, kuidas kinnitada Venemaal saadud kõrgkooli diplomit Eestis. Samuti osales ta CV koostamise koolitusel, mida aga Olga ei hinnanud kasulikuks. Naise kogemusele toetudes oli viimane mõeldud pigem vanematele isikutele, kes ei oska arvutiga ümber käia ning keda eelkõige abistati CV koostamisel arvtis.

Olga kogemusest selgub, et ta ei ole rahul tingimustega, mis on loodud riigis elavatele immigrantidele. Kohanemist soodustav koolitus, millel tal õnnestus osaleda, oli tema jaoks tarbetu ning ei pakkunud vajalikku toetust. Lisaks sellele, et ei pakutud vajalikke teenuseid, ei saanud ta riiki immigrerumise järel ka vajaminevat informatsiooni, mis aitaks tema jaoks olulisi teenuseid iseseisvalt üles leida. Siinkohal tundis Olga puudust erinevate uusimmigrandi seisukohalt kasulike ja abistavate veebilehtede linkidest.

Olga otsis ise teenuseid, mis aitaks tal Eesti ühiskonnaga paremini kohaneda. ID-kaardi tegemise käigus anti talle kaasa brošüür, kus olid kirjas Uusimmigrantide uurimis- ja koolituskeskuse kontaktandmed ning toodud välja võimalus osaleda keele- ja kohanemiskursustel. Naine haaras initsiatiivi enda kätte ning võttis ühendust antud asutusega. Poole aasta pärast õnnestus tal pääseda Uusimmigrantide uurimis- ja koolituskeskuse eesti keele algajate gruppi.

Olga: „Me käisime kursustel neli kuud üheksast, pärast mida neil [korraldajatel] lõppes raha ning neile ei maksnud keegi midagi. Polnud raha, et

ruume üürida, õpetajatele ei olnud raha maksta. Meile jagati diplomid ning öeldi nägemist. Nagu me juba teaks kõike. Tervest grupist sooritas minu arvates eksami kolm või neli inimest. Need, kelle abikaasa oli eestlane.“

Kuigi Olgal oli võimalus osaleda keelekursustel, ei pakkunud antud kursus talle piisavalt keeleõpet, et sooritada keeleeksam. Kuna keeleõpe jäeti pooleli, jõudmata läbida 50% kursuse sisust, siis lõppkokkuvõttes ei täitnud antud keelekursus oma eesmärki. Üllatav on asjaolu, et kursuse töö katkestamisele vaatamata anti osalejatele kätte diplomid, mis kinnitasid antud keeletaseme kursustel osalemist ja omandatud keeletaset, mis aga ei vastanud tegelikult tõele. Olga ei hinnanud olukorda ausaks, kuna diplom tõendas oskust, mida tal tegelikult polnud. See tegi keerulisemaks saada diplomil kirjas olevast madalama keeletaseme kursustele, millele tema keeleoskus tegelikult vastas.

Olgal on suur motivatsioon eesti keel selgeks õppida ning soov osaleda keelekursustel, kas või tasulistel, kuid tema hinnangul on väga raske leida usaldusväärset ja kvaliteetset keelekursuste teenuste pakkujat.

Olga: „Hakkasin otsima B1 taseme kursuseid, mida pakutakse samas või mõnes teises organisatsioonis, kuid pole kindel, mille peale võib sattuda. On üks valik, võtta oma raha eest keeleõpetaja, rohkem mingit alternatiivi siin pole. Jällegi, et tasuda keeleõpetaja eest, on vaja korralikku tööd. Et sul oleks raha.“

Uurides võimalusi, kus saab keelt õppida ning õppides oma kogemustest, jõudis Olga seisukohale, et ainsaks usaldusväärseks viisiks keelt õppida on individuaalse keeleõpetaja leidmine. Antud võimaluse kasutamise teeb raskemaks teenuse kallidus. Olga juhindub oma mõtetes ka sõbrannade negatiivsest kogemusest suulistelt keelekursustelt, mis pakkusid keeleõpet lubatust madalamal tasemel. Olga kogemusele toetudes peab kursuste puhul kontrollima huvipakkuva keelekursuse kvaliteeti. Keele õppimisega seotud raskused on takistanud naise kohanemist Eesti ühiskonnaga.

Olga esimene kogemus keelekursustel osalemisest polnud positiivne ning see on mõjutanud tema edaspidist ettevaatlikku suhtumist pakutavatesse keelekursustesse. Hetkel õpib naine eesti keelt iseiseisvalt raamatukogust võetud raamatute abil, saades sealhulgas kõrvalist abi

ühelt töökaaslaselt. Olga jaoks mängib keel võtmerolli ühiskonda sisseelamisel ning eelkõige töö leidmisel. Tal ei õnnestunud õppida keelekursustel vajalikul tasemel keelt selgeks, kuid Olga rõhutab keelekursuste kaudu saadud tutvusi. Keelekursuse olulisemaks kasuteguriks oli Olga jaoks tutvumine teiste keelekursuse grupis osalejatega, aidates sellega kaasa tema sotsiaalse võrgustiku laienemisele.

Lisaks keelekursustele osales Olga ka kohanemiskursustel, kuid naine ei hinda sealt saadud teadmisi olulisteks. Naine toob kohanemisprogrammi sisu osas välja ainult kahe-kolme muuseumi ja Riigikogu külastamist, ühist filmivaatamist ning loengut eestlaste igapäevast ja inimeste omavahelisest läbikäimisest. Siinkohal pole Olga rahul filmivalikuga, pidades seda isiklikust vaatepunktist solvavaks. Film käsitles naise päritolumaa lähiajalugu temale vastuvõetamatus käsitluses. Naise emotsionaalsest reaktsioonist oli tunda, et tegemist oli tema jaoks väga tundliku temaga. Läbiviidud tutvustavate loengute käigus esitleti eestlasi Olga arvates teatud stereotüüpide valguses, soodustades kohalike inimeste suhtes kindla hoiaku kujunemist.

Intervjuu teises osas tuletas naine meelde kahte kohanemiskursuse jooksul korraldatud loengut, mis jagasid naise arvates kasulikku informatsiooni. Üks ametnik käis kahel korral rääkimas perekonda ja tööd puudutavatest seadustest. Tööl viibimise tõttu pidi Olga mõlemast loengust puuduma. Kui kaks viimast loengut välja jätta, polnud naine üldjoontes rahul pakutava kohanemisprogrammiga. Olga on arvamusel, et ta ei saanud sealt kohanemisprotsessi jaoks vajalikku informatsiooni. Siinkohal on oluline ära märkida naise jutust kõlana jäänud asjaolu, et talle ei pakutud abi kindlate teenuste otsimisel, näiteks veebilehtede linkide jagamise kaudu. Talle anti piltlikult väljendades õnge asemel kala. Selle asemel, et õpetada, kuidas ise hakkama saada, tutvustati kõike hetkeolukorrast lähtuvalt, andmata juhiseid, mis aitaks edaspidi jagatud informatsiooni ja pakutavate teenustega kursis püsida. Sellest edasi tõi Olga esile veel ühe takistuse informatsiooni saamisel, milleks on erinevate veebilehtedel oleva informatsiooni kajastamine valdavalt eesti keeles. Informatsiooni leidmine vene või inglise keeles on Olga arvates küllaltki piiratud.

Olga tunnetas oma isiklikust kogemusest lähtuvalt tõrjutust ühiskonnast.

Olga: “Intsidendid toimuvad muidugi sageli arstide juures. Kui nad hõõruvad mulle nina alla ja ütlevad, et miks nemad peavad minuga vene keeles rääkima.

Minu jaoks oli see üldse šokk. Ma alles tulin ja läksin arsti juurde ning niimoodi ta mulle ütles. Praegu ma sõidaks ja kaebaks tema peale, aga siis ma lihtsalt väljusin sealt pisaratega silmades. Mina, inimene, kes maksab makse, mitte vähem kui tema kusjuures. Mina töotan samuti ja minuga käitutakse niimoodi ühes haiglas ja teises haiglas öeldi täpselt samamoodi. Selle tagajärjel käin ma haiglas Maardus, et mind keegi ei solvaks. Täiesti jube.“

Tähelepanuväärseks teeb antud näite asjaolu, et naine mainib korduvat, mitte ühekordset, diskrimineerimist kahes raviasutuses, mille tulemusena on ta keeldunud antud kohti külastamast. Naine on tundnud keelest tulenevat tõrjumist teiste inimeste poolt ka oma töökohas. Lisaks sellele on ta arvamusel, et eestlased on tema töökohas eelistatumas olukorras ning saavad oma palga ümbrikutes. Sellisel kujul väldivad tööandjad maksude maksmist ja töötajad saavad kätte suurema rahasumma. Intervjueeritav teeb suure üldistuse, väites, et suurem osa eestlastest saab palga ümbrikutes, peegeldades tema isiklikust kogemusest välja kasvanud arvamust. Olgal on negatiivne hinnang oma üldisele integreeritusele ja positsioonile Eesti ühiskonnas.

Olga: “Sa tunnetad ennast koormana kõigi jaoks. Mul oli juba mõte sõita Soome. Sugulased elavad seal ja õpivad keelt, saavad mingit toetusmaksu. Sa ei istu kodus ilma rahata. Sulle makstakse vähemalt midagi. Siin [Eestis] ma pole mitte sentigi saanud. Ma olen ainult raisanud sõidu peale, kindlustusele. Millega ma pean maksma, kui ma ei leia endale tööd?”

Olga kogemus viitab olemasolevale nõiaringile, kus ilma keeleta ei võeta teda tööle. Samas, et minna keelekursustele või võtta koduõpetaja, on vaja enne minna tööle, et koguda keeleõpinguteks piisavalt raha. Olga toob ka varasemalt intervjuus välja, et tunneb ennast liigse koormana töötukassa õlgadel, kellel pole naise hinnangul soovi immigrantidega tegeleda.

Seoses lõimumisprotsessiga rõhutab Olga eesti keele õppe olulisust, mis on tema arvates raskendatud olukorras, kus kvaliteetseid keelekursusi on keeruline leida ning kohalikud inimesed, kes kõnelevad eesti keelt, on väheseks abiks keele õppimisel. Olga on arvamusel, et eestlased suhtlevad üldjuhul eestlastega ja isegi kui ta üritab eestlasega eesti keeles kõneleda, siis talle vastatakse vene keeles. Siinkohal on antud väide vastuolus eelnevalt

mainituga, et arsti vastuvõtul räägitakse Olgaga ainult eesti keeles, mis tähendab, et tal siiski on võimalus keele õppimiseks. Võib oletada, et Olga eesti keele kasutamise eelistamine sõltub olukorrast. Kui tegu on isiklike suhete või tööalase vestlusega, siis naine tunneb, et tal on head tingimused eesti keele harjutamiseks. Samas kui Olgale pakutakse kindlat teenust, siis eelistab naine olla mõistetavuse eesmärgil teenindatud oma emakeeles.

Olga: “Pole mitte kellegagi suhelda ja see olukord, et sulle heidetakse ette, et sa ei oska eesti keelt, aga sul pole seda isegi kusagil õppida, see on lihtsalt solvav. Mul on endast kahju, kui aus olla. Miks mina kahe kõrgharidusega inimene käin vaatan neile [eestlastele] suhu, kuna ma ei saa keelest aru. Aga keelt ei saa isegi mitte keegi õpetada.”

Olga abikaasa, kes samuti valdab eesti keelt ei räägi naisega eesti keeles ning selle taustal on tema ainukeseks keeleõppe toeks üks töökaaslane. Naine hindab keeleõppe puhul oluliseks praktikat ning on õnnelik selle üle, et tal on olemas tuttav, kes on valmis temaga vahepeal eesti keeles rääkima. Lisaks sellele toob Olga keeleõppe raskuste osas välja asjaolu, et nn õpikukeelt keegi ei räägi ning suhtluses kasutatakse slängi või kindlaid lühendeid. Viimastest on keeruline aru saada ja jutu sees jälgida. Samuti teeb keele õppimise keeruliseks halb diktsioon ja kiire rääkimine. Sealhulgas naine tunnistab, et tal on häbi minna eestlasest tööandja juurde, kuna kahe siin elatud aasta jooksul pole ta siiamaa keelt ära õppinud. Naine hindab selle riigi keele oskust, kus parasjagu elatakse, väga oluliseks ning sellest lähtuvalt tunneb ta iseenda puhul, et on ühiskonnas „mitte keegi“ nii kaua kuni ta ei suuda eesti keeles suhelda.

4.4 Viktor

Viktor asus Soome elama koos oma naise ja kolme lapsega. Nende pere on pärit Valgevenest. Enne Soome kolimist oli Viktoril ja tema abikaasal olemas töökoht ning peres kasvas kaks last. Nii naine kui mees olid aga rahulolematud riigis valitseva olukorraga, mida Viktor tunnetas kui ebaõiglast diktatuuri, mis hõlmas poliitvangistusi ja ametnike omavolilisust. Samuti polnud Viktori sõnul olukorraga rahul ka tema abikaasa. Eriti häirivaks kujunes olukord haiglas, kus naine töötas ning kus tema hinnangul oli levinud ebaprofessionaalne familiaarne suhtlemine töötajaskonnaga. See tähendab, et perearst või mõne osakonna

juhataja sai vabalt patsientide nähes ja kuuldes meditsiiniõe läbi sõimata või teha ettekirjutusi. Pärast viit aastat Minski polikliinikus töötamist oli naine valmis sealsete töötingimuste tõttu eriala vahetama, kuigi ta tegelikult armastas oma tööd. Selliste tingimuste mõjutusel võttis perekond vastu otsuse vahetada elukohariiki.

Immigreerumise protsess algas seitse aastat tagasi, kui Viktori naine leidis internetis enidstest Nõukogude Liidu riikidest meditsiinitöötajaid otsiva programmi, mis kutsus erialasele tööle Soome. Naine kandideeris ning ta kutsuti vestlusele. Pärast vastuvõtmist programmi ootas naist ees aasta aega soome keele õppimist Soomes ning seejärel neli aastat erialast ümberõppimist, kuna Valgevene haridusasutuse diplom ei kehtinud Soomes. Pärast esimest keeleõppe aastat kolis ta Turusse, kus töötas õpingute kõrvalt paralleelselt kaks aastat arstiabina. Turus sündis perre kolmas laps ning naine jätkas õpinguid, kuid kolis kaheks aastaks koos vastsündinud lapsega tagasi Valgevenesse. Pärast vajalike erialaeksamite sooritamist andis perekond sisse avalduse elamisloa saamiseks ning terve perekond kolis Soome.

Viktori ja tema abikaasa puhul oli sugulaste suhtumine alguses passiivne ja umbusklik. Kui perekond oli ennast juba Soomes sisse seadnud ning hakkas külas käima ja endale külla kutsuma, siis sugulased rahunesid, kuna nägid, et perekonnal on kõik korras ning neil läheb paremini kui Valgevenes. Praegu on sugulased olukorraga rahul ning mõned tuttavad ja sõbrad on samuti avaldunud soovi migreeruda Soome. Viktor hoiab oma sugulastega kontakti eelkõige *Skype*’i teel. Samuti käivad nad vähemalt üks kord aastas Valgevenes vanematel külas.

Viktori ja tema perekonna elukohavalik oli küllaltki piiratud ning sõltus ettevõttest, mille programmis naine osales.

Viktor: “Me olime algusest peale seotud selle ettevõttega, kes kõike korraldas [---] Ta korraldas meile kursused ja eksamid ning aitas ka finantsiliselt. Eksamid maksid ka raha, aga keel ei ole veel sellisel tasemel, et sõidaks ja leiaks midagi ise üles. Nemad pakkusid töökoha. Nad pakkusid mitu linna, kus me võiks töötada. Üks nendest oli Imatra.“

Antud programmis osalemine oli väga suureks toeks eelkõige naisele, kuid tema kaudu ka tervele perekonnale, kuna vähemalt ühele perekonnaliikmele oli tagatud töökoht uues elukohas. See suurendas oluliselt kolmelapselise perekonna kindlustunnet uude asukohariiki elama asudes. Intervjueeritava jutust saab aru, et neil oli suur usaldus ettevõtte vastu. Antud ettevõtte poolt loodud tingimused keeleõppe- ja töövaldkonnas soodustasid oluliselt toimuvat kohanemisprotsessi.

Kohe pärast Imatrasse jõudmist registreeris Viktor ennast koos abikaasaga magistraadis ning täitis vajalikud dokumendid. Naine asus kahe päeva pärast tööle ning Viktor suunati kohanemisprogrammi. Perekonna olukorra tegi keerulisemaks kolme lapse olemasolu, kelle heaolule pidid vanemad samuti mõtlema. Kaks nooremat last olid lasteaiaaegsed. Viktori sõnul harjusid väikesed lapsed kiiresti uue keskkonnaga ning hakkasid jõudsalt soome keelt omandama. Vanem laps võeti pärast Imatrasse kolimist vastu venekeelse kallakuga kooli, kus pool õppeajast tegeles vene keele taustaga lastega vene keelt kõnelevad õpetajad.

Viktor: “Kohalike inimeste suhtumine venekeelsetesse inimestesse on eelarvamuslik. Tütar käis koolis ja neil on tavaline soome kooli klass. Seal oli osa venekeelseid ja osa soomekeelseid. Soomekeelsed lapsed viskasid nende üle kogu aeg nalja. Kohati solvasid ... lapslikult, kuidas see vahepeal ikka toimub. See tõi ebameeldivusi, kurvastust ja probleeme.”

Asudes teise riiki elama jättis tüdruk hüvasti oma sõpradega Valgevene koolis ning pidi harjuma talle võõras riigis elamisega ja teises keeles õppimisega. Olukorra tegi keerulisemaks koolis aset leidev vaimne koolivägivald. Lapse isa ei too välja suuri probleeme, kuid arvestades tüdruku viibimist põhikoolis ja sellel ajal läbitavat puberteediiga võib oletada, et immigrerumine teise riiki oli tema jaoks väga suuri muutusi kaasa toov samm ning uue keskkonna ebasõbralikkuse ilmingud ei aidanud kaasa tema kohanemisprotsessile. Viktor on samas kindlal arvamusel, et Soome koolis on tema tütar õnnelikum kui Valgevene koolis.

Imatrasse kolimisel suunati Viktor kohanemisprogrammi, mis on eelkõige mõeldud töötutele alles riiki immigrerunud isikutele.

Viktor: “Siin viiakse läbi vestlused – kes ma olen erialalt, kas ma soovin jätkata erialast tööd või soovin ma eriala vahetada. Keelt õpitakse esmaselt

ning selle kõrvale on võimalik ka eriala omandada. Et selle kohanemisprogrammi lõpuks saaks ma julgelt minna mingit tööd otsima, omandada kindel eriala ning minna kohe tööle. Pakutakse neid erialasid, mida on ühiskonnas vaja, et hiljem poleks probleeme töö leidmisega.“

Immigrandid, kes registreerivad ennast magistraadis saavad kohese võimaluse osaleda kohanemisprogrammis, mis toetab nende lõimumist ühiskonda. Soomes toetatakse immigrantide esialgset kohanemisprotsessi ning pakutakse neile vajalikke teenuseid, kergendamaks sisseelamist kohalikku ühiskonda. Kohanemisprogrammis osalejatele tagatakse ka toetusraha, kindlustamaks nende finantsilist toimetulekut.

Perekond viibis Imatras natuke üle ühe aasta. Naine soovis ennast erialaselt täiendada ning haigla, kus tal oli võimalus töötada õppementorist arstiga, asus Jyväskylä piirkonnas. Perekond otsustas kolida Jyväskyläs, millega seoses vahetus elukeskkond. Pakutavad teenused jäid mehe puhul samaks. Viktorile viidi läbi vajalikud keeletestid, hinnati tema keeleoskust ning suunati sobiva keeletaseme kursustele. Vanem tütar pidi harjuma uue kooli ja teistsuguse integratsiooniprogrammiga. Kui Imatra kool oli kakskeelne ja seal oli piisavalt vene keelt kõnelevaid lapsi ning võimalus tegeleda venekeelse abiõpetajaga, siis Jyväskyläs oli Viktori sõnul sellest erinev olukord.

Viktor: „Siin on palju välismaalasi ning selle pärast on koolis kujunenud ettevalmistav klass. Nad õpivad seitsmendas klassis, aga neil on teine programm, kuna kõigil nendel välismaalastel on halb soome keel [---] Nad õpivad oma programmi järgi, neile praktiliselt tehakse individuaalprogramme. Nad käivad läbi seitsmenda klassi. Järgmisel aastal lähevad nad jälle seitsmendasse klassi, kuid juba soomekeelsesse klassi.“

Viktori jutule toetudes saab aru, et kool pakub häid võimalusi soome keelt mitte rääkivatele lastele kooli- ja keelekeskkonda sulandumiseks. Kuigi lastel ei ole võimalust tegeleda õpetajaga, kes suhtleb nende emakeeles, siis tagatakse lastele sellele vaatamata hea kohanemisprogramm, mis võimaldab ühe aastaga minna üle soomekeelsele õppeprogrammile. Kuna Viktori tütar sai juba Imatra koolis õppides soome keele praktikat, siis temal oli Jyväskylä kooli tülles arvestatav soome keele tase. Sellele toetudes pakuti tüdrukule võimalust saada kevadperioodi jooksul soome keele lisatunde ning jätkata

järgmisel aastal mitte soomekeelses seitsmendas klassis, vaid minna koos oma eakaaslastega edasi kaheksanda klassi õppeprogrammiga. Antud näitele toetudes on Soome koolisüsteem võimeline olema paindlik immigrantide laste suhtes ning käsitlema nende olukorda ja võimalusi individuaalselt.

Viktor ja tema perekond on rahul pakutavate kohanemisteenustega, mis aitavad neil kohalikku ühiskonda sulanduda. Eriti oluline on Viktori arvates vanemal tüdrukul olemasolev võimalus õppida integratsiooniprogrammi alusel ettevalmistusklassis, mis arendab tema keeleoskust ja soodustab kohanemist ühiskonnaga. Viktori seisukohast on talle endale pakutav kohanemisprogramm koos keele- ja kutseõppega väga oluline. Lisaks sellele, et see soodustab kohanemist kohaliku ühiskonnaga ning tagab keeleõppe, pakub see ka majanduslikku lisatoetust, millega perekond polnud esialgu arvestanud. Kuna peres kasvab kolm last, siis olid vanemad olukorra üle õnnelikud, kommenteerides, et Valgevenes töötades poleks nad saanud raha kõrvale panna nii nagu nad teevad seda siin. Lisaks sellele saavad nad ka perekonnaga reisida, mida Valgevene tingimustes poleks nad saanud endale kunagi lubada.

Teisest küljest toob Viktor välja ka kohanemisega seotud raskusi.

Viktor: “Imatras oli vene keel igal pool, ei olnud erilist pingutust mõelda. Astud sisse ja ütled paar sõna, küsid midagi ja öeldakse, et võib ka vene keeles öelda. Tõenäoliselt näo järgi juba näevad ja ütlevad, et rääkige vene keeles.”

Antud näide kirjeldab Viktori kogemust elades idapoolses piiriäärses Soome linnas, kus on suur vene keelt kõnelevate isikute arvukus. Kehtiv olukord ei loonud Viktori seisukohast piisavalt soodsat keskkonda soome keele õppimiseks, mis oli mõjutatud nii verbaalsest vestlusest kohalikega kui ka tänavapildis venekeelsete siltide nägemisest. Olukord langetas intervjuueeritava motivatsiooni õppida soome keelt ning sellest tulenevalt ka raskendas lõimumist kohalikku ühiskonda.

Lisaks sellele toob Viktor Imatra puhul oma isiklikule kogemusele toetudes välja eelarvamusliku suhtumise venelaste ja soomlaste vahel. See oli samuti üks aspektidest, mis raskendas mehe arvates kohanemist kohaliku ühiskonnaga. Viktor ise põhjendas seda ajalooliste sündmustega, mis puudutasid Karjala piirkonna annekteerimist. Kohalikel

piiriäärsetel elanikel on tema sõnul veel ajalugu meeles ning sellepärast on venelaste suhtes teatud eemalehoidev hoiak. Samas Jyväskylä elades ei tundnud Viktor tõrjuvat hoiakut oma perekonna suhtes. Tema arvates mõjutab seda asjaolu, et linn on multikultuurilisem kui Imatra ning inimesed on harjunud elama külge külje kõrval teiste rahvuste esindajatega.

Kuigi Viktor on Soomes kaks aastat elanud ei tunne ta ennast Soome ühiskonna täisväärtusliku liikmena.

Viktor: „Täisväärtuslikuna mitte, kuid võib öelda rohkem. Ma ei ole siin [Soomes] kodanik, kuid tunnen ennast inimesena, tunnen inimlikku suhtumist. Kodumaal ma olin kodanik, aga tundsin ennast kui nurka aetud siga ... koer, karmilt väljendades. Iga ametnik võis sulle halvasti öelda, solvata, söimata.“

Mehe jaoks on oluline ühiskonnapoolne suhtumine, mis ei sõltu tema jaoks riigi passi omandamisest. Viktor tunneb ennast uues asukohariigis paremini kohelduna. Ta tunneb, et teda hinnatakse. Viktori pilgu läbi on Soome ühiskond hästi toimiv, kus kõigi vajadused on rahuldatud ning riik on võimeline hoolitsema ja toetama välismaalt tulnud immigrantide kohanemisprotsessi.

4.5 Maria ja Konstantin

Konstantin asus Soome elama pärast osalemist rahvusvahelises ülikooli programmis, otsustades omandada oma doktorikraadi Soome ülikoolis. Hilisem ajend Soome elama jääda tulenes pakutud töökohast ja meeldivast elukeskkonnast. Kohaliku ülikooli poolt pakuti mehele koht ühiselamus, kus olid Konstantini eelnevale kogemusele tuginedes väga mugavad elutingimused. Maria, Konstantini abikaasa, omandas Moskvas kaks kõrgharidust ning kui Konstantin otsustas pärast kahte aastat Soomes elamist sealviibimist jätkata, otsustas ka ise tema juurde kolida. Maria saabus Soome riiki samuti ülikooli kaudu, osaledes kohaliku ülikooli doktoriprogrammis. Naise kolimise ajendiks oli tema enda sõnul eelkõige perekonna loomine, mitte niivõrd õpingud Soome ülikoolis.

Nii Maria kui Konstantini vanemad toetasid oma laste kolimist Soome. Maria emal oli alguses raske antud otsust omaks võtta, kuna Maria on ainuke laps peres. Lõpuks ta siiski

toetas Maria otsust, kuna pidas kõige olulisemaks tütre perekonna kokkuhoidmist ning oli ka seisukohal, et tütrele on Soomes parem elukvaliteet kui Venemaal. Sealhulgas töid mõlemad intervjuueeritavad välja, et nende vanemate suhtumine oleks kindlasti teistsugune, kui nad oleksid kolinud Venemaa suhtes kaugemasse riiki, näiteks USAsse või Austraaliasse. Soome oli asukoha läheduse mõttes mugav alternatiiv. Vanematel, sugulastel, sõpradel on kergem külas käia.

Konstantin ja Maria tõstsid esile immigratsioonijärel toimunud positiivseid muutusi nende elus.

Maria: “Jah, ma kaotasin hea töökoha, kuid vaadates olukorda praegusest perspektiivist, ma töötasin pangas, mis oli seotud väliskaubandusega ning vaadates praegust olukorda [2014 sügis – Venemaa rubla kursi madalseis] on seal [Venemaal] tingimused kehvad ning kuidas ma saaksin seal leida head töökohta antud erialal ma ei tea. Siin ma töötan juriidilises ettevõttes, veel praktiliselt, kuid siiski. Ma olen viimase kahe aasta jooksul proovinud nii palju asju, mida ma oleks väga väikese tõenäosusega saanud proovida Moskvas. [---] Ma üritan mõelda niimoodi, et minu jaoks see kujunes võimaluseks, mitte millestki ilmajäämiseks.“

Naine hindab kõrgelt Soomes töötades saadud mitmekülgseid töökogemusi. Nii Konstantin kui Maria on rahul oma otsusega Soome kolida ning olemasolevate elutingimustega. Uues keskkonnas elamise positiivse muutusena nähakse üldist elurütmi muutust ning võimalust pühenduda tervislikumale eluviisile. Mõlemad väärtustavad võimalust käia tööl jalgrattaga, mida nad poleks saanud endale Moskvas sealsete vahemaade ja liikluse tõttu mitte kunagi lubada. Intervjuueeritavad tunnetavad selgelt kahe elukoha erisusi ning keskenduvad uue asukohariigi positiivsetele aspektidele, mis toetavad nende siinset kohanemisprotsessi.

Kui Eesti immigrandid saavad taotleda pikaajalist elamisluba pärast viie aasta möödumist, siis Soomes on võimalik vormistada pikaajaline elamisluba kehtiva Soome ettevõtte töölepingu olemasolul kas või esimesel Soomes viibimise kuul. Pikaajalise elamisloaga saavad immigrandid õiguse *kela* toetusteks. Kela on Soome Rahvapensioniamet, mis hoolitseb inimeste põhitöötoetuse eest. Konstantin sai nn kela staatuse ehk õiguse saada kohalikke sotsiaaltoetusi, kohalikku ettevõttesse tööle asudes ning sai selle kaudu ka pikaajalise

elamisloa. Vastavalt Soome seadusandlusele saavad kela staatuse ka Soome pikaajalist elamisloa omavate isikute abikaasad. Pärast abiellumist Konstantiniga omandas Maria kela staatuse, mis võimaldas ligipääsu laiemale sotsiaaltoetuste hulgale.

Vaatamata oma üldisele rahulolule ei hinda Konstantin ja Maria ülikooli poolt pakutavaid võimalusi piisavalt hästi ajastatuks ega mitmekülgselt. Üheks põhjuseks on asjaolu, et Konstantinil pole töökohast ja Marial oma praktikakohast mõjutatult võimalik ajalise sobimatuse tõttu kasutada kõiki ülikooli poolt pakutavaid toetavaid teenuseid. Näiteks keelekursused toimuvad valdavalt tööpäeviti ja päevasel ajal. Maria on arvamusel, et Soomes on vähe töötavatele isikutele suunatud kohanemist soodustavaid teenuseid.

Konstantin ja Maria hindavad kõrgelt toetavate teenuste rolli üldises kohanemisprotsessis. Mõlemad tunnevad, et on pärast tööd väsinud ning soovivad puhata ja vaba aja tegevustega tegeleda, kuid samas peavad nad oluliseks ka keeleõpet. Sellepärast on nad üritanud õhtuti keelekursustel käia. Esimesel aastal osalesid nad ülikooli töötajatele mõeldud keelekursustel. Seejärel tegelesid koduõpetajaga. Hiljem võtsid nad osa tasulistest avatud keelekursustest. Kursuste otsimisega peavad nad iseseisvalt tegelema ning nende eest ise tasuma.

Konstantinil, kelle puhul on töö- ja õppekeskkonna keeleks inglise keel, pole otsest vajadust soome keelt õppida. Marial on aga vastupidine olukord. Tema töötab juriidilises valdkonnas ning peab Soomes töötades valdama soome keelt väga heal tasemel. Kuna aga naine saab ise aru, et keeleõpe võtab aega, siis paneb ta rõhku ingliskeelsete dokumentidega töötamisele ja võimalusele töötada Venemaa ettevõtetega. Vaatamata sellele, et nii mees kui naine saavad hetkel tööalaselt ilma soome keeleta hakkama on nad siiski motiveeritud riigikeelt õppima. Naine kommenteerib oma motivatsiooni sellega, et on hea teada selle riigi keelt, milles elatakse. Sealhulgas kergendab keeleoskus nende arvates sotsialiseerumist ja üldist integratsiooni.

Suurt rolli kohanemisprotsessis mängib Konstantini ja Maria arvates ka teenusepakkujate suhtumine ja teenindusviis, mis võib jätta positiivse mulje või vastupidi mõjuda eemaletõukavalt.

Maria: „Üritavad mõista. See on kõigi omavalitsuslike ametiasutuste tunnusjoon.“

Konstantin: „Väga positiivse mulje jätab suhtlemine ametnikuga tervikuna. Sa ei tunne negatiivseid hoiakuid, et miks sa tulid ja mida sul minult vaja on. On näha, et see on nende töö ja nad teevad oma tööd, mis seisneb selles, et sind aidata.“

Maria: „Mulle on siin väga palju vastu tulnud, väga palju.“

Konstantin: „Tunned ametnikelt tulevat inimlikku suhtumist.“

Maria: „Mitteformaalset. Kusjuures, mida räägitakse sellest, et soomlased on tähenärijad. Jah, nad on paljuski tähenärijad.“

Konstantin: „See on selleks, et kontrollida dokumente, mida nad koostavad.“

Maria: „Lihtsalt nad üritavad alati asetada ennast sinu olukorda ning näha, et jah niimoodi on palju mugavam ning inimesel on tervikuna selline vajadus olemas.“

Teenusepakkujatepoolne suhtumine mängib Konstantini ja Maria kogemusele toetudes olulist rolli kohanemisel kohalikku ühiskonda, kuna teenusepakkujad on inimesed, kes loovad esmase mulje ühiskonna üldisest toimimisest. Teenusepakkujatelt liigub abielupaar suhtlemiseni kohalikega ning arutavad omavahel mõningaid soomlaste eripärasid.

Konstantin: „Me suhtleme muidugi soomlastega, käisime neil isegi külas ja nemad käisid meil mitu korda külas, kuid seda ei toimu tihti. Mul on vastutulelikud töökaaslased, kuid ma ei saa öelda, et me oleme sõbrad. Võib-olla see on lihtsalt Soome eripära, et ma olen väga vähe kellel külas käinud. Neil on oma tutvusringkond, oma sõbrad, võib-olla juba ülikooli ajast. Väga raske on sellesse tutvusringkonda siseneda.“

Maria: „See on pigem erand. Näide, mida Konstantin tõi, minu juhendaja, mulle tundub, et ta on lihtsalt selline inimene. Ta on selles osas meie moodi, mitte tüüpiline soomlanna. Ta on väga avatud, see tähendab ta võib rääkida küllaltki isiklikel teemadel [---] Võib restorani kutsuda. Me käisime neil külas. Nende pere oli meil külas. Ma ütleks, et see on pigem erand kui reegel.“

Konstantin: „Ma ei tea, ma ikka ei saa aru, kas see on kõigi soomlaste eripära või eksisteerib lihtsalt mingi piir. Ma arvan, et peab siiski teadma soome keelt.“

Maria: „Ma arvan ka niimoodi.“

Konstantin: „Tal [Maria töökaaslasel] on mees rootslane. Nad suhtlevad peres inglise keeles. Võib-olla sellepärast.“

Maria: „Võib-olla.“

Konstantin: „See tähendab, et rahvusvaheliste paaride puhul on see [suhtlemine] kuidagi lihtsam.“

Maria: „Vist küll, samas teisest küljest ta ütles, et ta niigi ei kutsu endale tihti külalisi koju. Mitte kõik ei ela avatud ustega. Meie ka kusjuures ei saa nii tihti, eriti viimasel ajal, kokku oma sõpradega. On inimesed, kes elavad avatud ustega. Meie niimoodi ei ela ja soomlased ka mitte.“

Antud dialoogist paistab välja abikaasade arutelu soomlaste eripära osas ning lõplik järeldus, et näiline soomlaste reserveeritus võib olla tingitud mitte rahvuslikust eripärast, vaid olemasolevast keelebarjäärist. Sealhulgas mängivad olulist rolli ka individuaalsed eripärad. Kui Konstantinil ja Marial oleks võimalik kohalikega soome keeles rääkida, siis nende arvates oleks neil lihtsam leida kohalike seas sõpru. Palju sõltub ka individuaalsest eripärast, mis ei pruugi olla seotud kindla rahvusega. Siinkohal on soome keele mitte oskamine Konstantini ja Maria arvates kohanemist takistavaks teguriks.

Samuti kõnelevad Konstantin ja Maria keelekursustest, millesse on põimitud kohaliku kultuuri tundmaõppimine. Ühe häiriva asjaoluna tõid intervjuueeritavad välja soomlaste tutvustamist kindlate stereotüüpide kaudu, mille järgi pole soomlastel kombeks vaadata silmadesse ja naeratada ning ühistransporti kasutades vestelda võõrastega. Maria kommenteerib, et tema käitüks tõenäoliselt samamoodi, samastades ennast soomlaste kohta esitatud stereotüüpidega. Maria tõrjub oma väljütlemistega soomlaste kohta käivaid stereotüüpe ning üritab neid kas kehtetuks tunnistada või samastada ennast nendega, näitamaks, et mitte ainult soomlased ei pruugi vastavalt käituda.

Konstantin ja Maria tunnevad, et nad on hästi kohanenud uue asukohariigi ühiskonnaga ja neil on ligipääs vajalikele teenustele. Sealhulgas ei tunne nad ka tõrjutust teiste ühiskonnaliikmete ega ühiskonna poolt tervikuna. Samas tunneb Maria, et ebapiisav keeleoskus on piiravaks teguriks tema töövaldkonnas, kus soome keele oskus omab suuremat väärtust kui näiteks Konstantini inglise keele baasil toimivas töökollektiivis IT-valdkonnas. Ühise arutelu tulemusel jõuavad intervjuueeritavad arusaamisele, et piiravaks lõimumise teguriks pole mitte ühiskonna toimimisviis ja selles levinud käitumisnormid, vaid ebapiisav

keeleoskus. Nii Konstantin kui Maria tunnevad ennast siiski Soome ühiskonna täisväärtusliku liikmena.

Maria tõi tekkinud kohanemiskeskuste osas välja talle sobiva töökoha leidmise, mida raskendab vähene keeleoskus. Lisaks sellele arvab naine, et tema valdkonnas on Jyväskyläs vähe karjäärialast arenemisvõimalust ning perspektiivis kolivad nad mehega tõenäoliselt Helsingisse. Samas väitis naine, et neil on plaanis ka lapsi saada ning laste kasvatamise kohapealt on Jyväskylä väga hea koht. Siinjuures kommenteeris Maria, et tema kuulub nende naiste hulka, kelle jaoks karjäärialane realiseerimine on väga tähtis ning selle tõttu pöörab ta sellele aspektile oma elus praegu rohkem tähelepanu.

Abielupaar tunneb, et on hakanud uues elukeskkonnas viibides teatud asju varasemast erinevalt käsitlema. Eriti tähelepanuväärne on nende arvates usaldus teiste inimeste suhtes.

Konstantin: „Ma usaldan inimesi rohkem. Ma võin rahulikult oma koti kusagile jätta [---] Eriti Soome väiksemad linnad, nagu näiteks Jyväskylä, üllatavad, kuivõrd inimesed usaldavad üksteist. Inimesed lähtuvad sellest, et teised inimesed on ausad, käituvad ausalt. Minus kutsub see esile pigem poolehoidu, kuna ma olen alati selle poole kaldunud ... Mind on pigem üllatanud olukord Moskvas.“

Kui Moskvas oleks Konstantin tema enda sõnul kümme korda kontrollinud ega ta pole midagi maha unustanud ja kas seljakoti lukk on ikka kinni, siis Soomes tunneb ta ennast turvalisemalt ning on õppinud teisi inimesi rohkem usaldama. Konstantini ja tema abikaasa suhtumise muutumine on tingitud nende sõnul Soome ühiskonnas valitsevast usalduslikust ja ausast õhkkonnast. Konstantin ja Maria julgevad ka maja välisukse ööseks lukustamata jätta. Siinkohal peab olemasoleva erinevuse puhul arvestama ka sellega, et Moskva puhul on tegu suurlinnaga. Tekib küsimus, kas Konstantin ja Maria tunneksid ennast sama turvaliselt ja oleksid sama usaldavad ka Helsingis viibides.

Ühe üllatava asjaoluna torkas Konstantinile ja Mariale silma kohalike inimeste armastus spordi vastu ning teisest küljest vähesed kultuurialase kasvatusvõimalused lastele. Intervjueeritavate arvamus toetub nende isiklikule kogemusele, mida nad on saanud Venemaalt ning mida nad tunnevad, et ei saa pakkuda oma lastele Soomes. Ka nende oma

vaba aja sisutamise mõttes hindavad Konstantin ja Maria olemasolevaid võimalusi vaeseks, tuues näiteks oma tuttavaid, kes sõidutavad oma lapsi Sankt-Peterburgi, tutvustamaks nende enda hinnangul kõrgemat maalikunsti, klassikalise muusika, teatri ja balleti taset. Kuigi abielupaar hindab Jyväskylä's olemasolevat ülikoolilinnakut ja hariduslike võimalusi, siis kultuurivaldkonna, eelkõige teatrivaliku osas ei pea nad siinkohal pakutavat nende perekonna jaoks piisavaks.

4.6 Galina

Galina ja tema abikaasa võtsid vastu otsuse migreeruda Venemaalt Soome juba 15 aasta tagasi, kui nad osalesid abikaasaga ingerisoomlaste Soome immigratsiooniprogrammis. Naine ise on vene rahvusest perekonnast pärit, kuid mees on ingerisoomlane. Selle alusel said nad panna ennast vastava programmi järjekorda kirja. Immigratsiooniloa said nad aga alles viis aastat tagasi. Nii Galina kui tema abikaasa olid toimunud viivitusega rahul, kuna nende sooviks oli osaleda ka Venemaal oleva lapselapse kasvatamises. Galina ja tema abikaasa soov Soome immigratsiooniprogrammi oli naise enda sõnul tingitud soovist elada rahulikumas kohas kaugemal suurlinna askeldustest ja müra eest. Kuna mehe päritolu kaudu tuli ette selline võimalus, siis otsustas pensionäripaar seda ära kasutada. Teiseks kolimise põhjuseks oli aga Galina sõnul soovimatus valmistada oma tütrele lisakohustusi oma vanemate eest hoolitsemise kujul.

Galina oma abikaasaga on nüüdseks juba pensioniealised. Nende tütar, kelle perekonnaga nad koos ühes korteris elasid, pigem pooldas oma vanemate kolimist Soome. Galina ja tema abikaasa hoiavad oma tütrega kontakti peamiselt Skype'i teel ning lapselaps käib neil suviti Soomes külas. Naine on rahul oma eluga Soomes ning soovitaks ka oma tuttavatel sinna kolida. Eelkõige soovib Galina, et tema õde koliks Soome elama. Siinkohal tuli välja naise soov omada tugevamat sotsiaalvõrgustikku, mille oluliseks osaks on tihedam kontakt oma õega.

Galina jutustas, et enne kolimist läbisid nad koos abikaasaga Soome suursaatkonna poolt korraldatava kursuse. Selle raames käisid Helsingist ja Kotkast kohal esindajad rääkimas sealsetest eluoludest, mainides asjaolu, et Kesk-Soomes on töö leidmisega lihtsam ja eluruumide hinnad on odavamad. See mõjutas oluliselt Galina ja tema abikaasa valikut Kesk-

Soome piirkonna kasuks, mistõttu valitigi uueks elukohaks Jyväskylä. Sotsiaalameti kaudu pakuti neile Jyväskyläs korter ning nad kolisid sinna elama.

Esialgne periood oli Galina ja tema abikaasa jaoks pingeline uue keskkonnaga kohanemise mõttes. Esimese öö magasid mees ja naine oma uue kodu põrandal, kattes ennast omaenda jopedega. Järgmisel päeval ostsid nad endale voodi. Kuna mees on ehitaja ja tema vanuses ei võetud teda enam erialasele tööle, siis naise säästus oli ainuke raha, mis neil kasutamiseks oli. Pensionäripaar sai toetust kohalikult sotsiaalametilt ning sai sinna küsimuste või probleemide tekkimisel pöörduda. Kuid nad ei kasutanud seda võimalust iga kord, kui neil mõni mure tekkis. Seetõttu kujunes nende sisseelamise periood oodatust keerulisemaks. Intervjuueeritaval ja tema abikaasal tekkis kolimisjärgselt rahapuudus, kuna neil oli kaasas vähe sularaha ning sotsiaalametist ei kantud neile ilma soome pangakonto olemasoluta üle vajalikku toetussummat. Ainult tänu sellele, et neil oli tuttav, kes rääkis soome keelt ja kelle kaudu nad said sotsiaalametis oma muret selgitada, leidsid nad olukorrale lahenduse. Galinale anti viiekümne euro ulatuses toidusedel, mille eest ta sai poest toitu osta.

Selle tõttu, et Galina ja tema abikaasa ei julgenud iga küsimusega sotsiaalametisse pöörduda oli neil esimese kahe nädala jooksul raskusi oma tütre perega kontakteerumisega. Püsiva telefonilepingu sõlmimiseks peab Galina sõnul olema Soomes viibinud vähemalt kaks aastat. Intervjuueeritav ei teadnud, et neil on võimalik osta R-kioskist telefonikaart, milleks ei pea telefonioperaatoriga eraldi lepingut sõlmima. Esialgne abitu olukord raskendas Galina ja tema abikaasa kohanemist uues keskkonnas.

Kohe pärast magistraadis registreerimist suunati pensionäripaar kohanemisprogrammi, mida nad olid koos Soome Töötukassa konsultandiga kokku pannud. Kuna aga mehe keeletase oli algtasemest kõrgem, siis teda kohanemisprogrammi ei võetud. Galina suunati keelekursustele.

Galina: „Ma õppisin [---] aga tema istus kodus, teda ei võetud keelekursustele. Tema on aga selline inimene, et kui mina olin selleks ajaks juba tutvusi saanud, ma astusin Monika ja Fööniksi kogukondadesse [vene keelt kõnelevate isikute kogukonnad], mul olid juba sõbrannad seal. Seejärel ma hakkasin õppima kursustel [---] Tema aga jäi terveks päevaks koju [---] Ma tundsin, et pean temaga midagi tegema. Ta langeb praegu depressiooni, mis

ma siis temaga peale hakkam [---] Meil oli selline hetk, et milleks meile seda kõike vaja on, sõidame tagasi. Ma ütlesin, et tagasi me küll ei sõida, aga kolime siis teisse linna [---] Me läksime sotsiaalametisse ning meile öeldi, et esimest sõitu tasub sotsiaalamet. Ta [sotsiaalalalätötaja] küsis meie käest, et mis on põhjuseks. Ma ütlesin, et meest ei võeta kusagile, kui ta langeb depressiooni, mis ma siis temaga peale hakkam, poob ennast üles. Ta [abikaasa] ütles mulle kunagi, et õel poos mees ennast üles ja mina olen ka vist nagu tema. Siis ma üldse tead ... Ütlesin, et meil on vaja teda kusagile ... Meile öeldi ära, kuid olukord muutus juba natuke paremaks.“

Asjaolu, et mehele ei pakutud toetavaid teenuseid jättis ta ühiskonnas tõrjutud olukorda, kus tema ainsaks kontaktiks oli tema naine. Vestlusega sotsiaalametis õnnestus Galinal siiski veenda ametnikke selles, et mehele leitaks koht kohanemisprogrammis. Naine on arvamusel, et kui noortele pakutakse Soome immigrereerumisel palju erinevaid kohanemisvõimalusi, siis eakatel on võimalused väga piiratud.

Galina jaoks on oluline riigikeele oskus. Ta ise arvab, et ta pole keele õppimises väga edukas olnud ning selle pärast on tal tunne nagu kuritarvitaks ta talle antud võimalusi. Keeleoskus lisab naise arvates enesekindlust ja teeb teiste inimestega suhtlemise kergemaks. Galina väidab, et on vanuses, kus ta peaks elu nautima ning selliselt ta üritabki käituda. Naise jaoks on suureks motivatsiooniks finantsiline toetus, mida ta oma keeleõpingute kaudu saab. Pärast õpinguid saab kohapeal ka tasuta lõunasööki, mis on küll väike boonuse, kuid mida naine hindab kõrgelt. Galina on väga rahul oma olukorra ja pakutavate teenuste kvaliteediga ning peab pakutavaid kohanemisteenuseid oluliseks kohanemist soodustavaks teguriks.

Käsitledes raskusi, mis tekkisid uude ühiskonda lõimumisel tõi Galina välja harjumatus Soome elutempoga ja sellest tulenevate muutustega igapäevaelus.

Galina: „Ma jooksin mööda poodi kaubakorviga. Mees üritas mind aeglustada, paludes mul vaadata kui aeglaselt inimesed siin kõndivad. Mina olen aga harjunud Peterburiga. Ma pean kiiresti liikuma igal pool ja jõudma bussi peale kui tuleb ja üldse. Mul oli kiire tempo seal. Ma ei kõndinud seal niimoodi. Mulle meeldis kõik ja ma võtsin kõike omaks. Ainuke asi oligi, et ma kiirustasin ning mulle pidevalt mainiti, et pole vajadust kiirustada. Praegu ma

muutun selliseks. Tütar ütleb mulle, et ma võin osaleda võistlusel kuldne pidur.“

Galina elutempo aeglustumine toimus järg-järgult teiste inimeste tähelepanekute ja kommenteerimise kaudu. See oli asjaolu, mis nõudis tema puhul aega ja harjumist. Naine oli rahul uue keskkonnaga ning võttis toimuvaid muutusi positiivselt vastu. Ta mõistis, et soodustamiseks oma kohanemist ühiskonnaga, on tal vaja võtta omaks kohalikud käitumisviisid. Naise elutempos toimunud muutus on nii märgatav, et seda kommenteeris ka tema enda tütar.

Galina on märganud teatud muutusi oma käitumises pärast seda kui ta kolis Soome elama.

Galina: „Ma olen palju rahulikum. Võtan kõike vastu teatud eemalseisva suhtumisega. Nemas ju ei topi oma nina minu asjadesse. Ma olen muutunud palju taktitundelisemaks ja vaoshoitumaks. Venemaal ma sain esitada sellise küsimuse, et „noh, pole veel sünnitanud, miks siis?“. Kuigi see võib olla valus teema inimese jaoks.“

Naine on võtnud omaks need käitumisnormid, mis levivad kohalikus ühiskonnas. Üldine rahulikum suhtumine on hakanud peegelduma ka tema enesetundes. Toimunud muutustele on kindlasti avaldanud mõju asjaolu, et nad saavad mehega kindlalt ettemääratud päeval kätte oma pensioni ning toetusraha. See on kohalike tingimusi arvestades suurem kui Venemaal ning võimaldab naisel teha plaane toetudes kindlale raha saabumise graafikule. Sellest mõjutatult on Galina hakanud vähem muretsema oma rahalise seisukorra pärast ning on tekkinud enesekindlus, et tal jätkub raha kõige vajaliku eest tasumiseks. Naine on rahul sellega, et ta saab teha plaane ning tunneb sellest kindlusest tulenevalt ka oma sotsiaalset kaitstust.

V peatükk. Arutelu

Immigreerumine on individuaalne protsess, mille põhjused ja kulgemine sõltuvad erinevatest teguritest. Uurimustöö raames intervjueritud isikuid ühendas emakeel, milleks on vene keel. Muus osas on aga tegu väga erinevatel eluetappidel olevat isikutega, kelle hulgas on nii noori ülikoolis õppivaid tudengeid, keskeas töötavaid inimesi kui ka juba vanaduspõlve veetev pensionär. Lisaks erinevale vanusele ja eluetapile on intervjueritavad ka erinevas olukorras oma õpingute, töö ja perekonnaseisu osas. Mitmeid omavahelisi erinevusi loob ka intervjueritavate asukohariik. Alustades aruteluga on vaja arvestada olemasolevate erinevustega intervjueritavate vahel.

Kahe intervjueritava migreerumise ajendiks oli õpingute alustamine uues asukohariigis. Eduard ja Konstantin õpivad mõlemad IT-valdkonnas ning nende töö- ja õppekeeleks on inglise keel. Kuna IT-valdkonnas on inglise keele tundmine väga vajalik ning teatud määral iseenesestmõistetav, siis oli õpingute alustamine võõras riigis selle võrra kergem. Kuigi elukeskkond tugines neile tundmatule keelele, siis oli õppekeskkond neile arusaadavas inglise keeles. Maria asus samuti doktorantuuri õppima, kuid tema migreerumise ajendiks oli perekonna loomine. Kõigi kolme puhul oli ülikool toetavaks abiteguriks immigreerumise protsessi sujuval kulgemisel. Ülikool aitas nii vajalike dokumentide, sh eluloo vormistamisel, kui ka pakkudes finantsilist toetust, keeleõpet ning kohaliku ühiskonnaga kohanemist soodustavaid üritusi.

Kaks intervjueritavat, Viktor ja Olga, olid immigreerumise otsuses tugevalt mõjutatud oma abikaasast. Viktori perekonna puhul mängis immigreerumisel olulist rolli organisatsioon, mille tööhõiveprogrammis Viktori abikaasa osales ning sai väga suurt toetust uue asukohariigi keele õppimisel ja Soomes töö leidmisel. Tegu oli pikaajalise, kuid teatud mõttes piiritletud migreerumisprotsessiga, kus migrantidele pakuti spetsiifilisi kohalikus ühiskonnas kohanemiseks ja valitud erialal tööle asumiseks vajalike teenuseid. Sellisel viisil kindlustati vähemalt ühe perekonnaliikme töökoht uues asukohariigis. Olga puhul oli otsus kolida uude asukohariiki mõjutatud kahepoolsest otsusest kolida Olga abikaasa päritolumaale – Eestisse.

Galina puhul oli migreerumise ajendiks soov elada rahulikus kohas eemal linnamüra-st. Galina abikaasa ingerisooma päritolu ära kasutades otsustas pensionäripaar asuda elama Soome. Ümberkolimise otsusele aitasid kaasa kitsad elutingimused, elades ühes korteris oma

tütre perekonnaga. Samuti motiveeris Galinat immigreruma ka soov mitte sõltuda oma tütrel abist. Intervjuueritav mainis ka Soome paremat sotsiaalhoolekandesüsteemi võrreldes Venemaaga ning soovi liikuda vajadusel edasi Soome sotsiaalhoolekandetasutusse. Galina ei soovinud, et tema tütrel tekiks tema ja tema abikaasa eest hoolitsemise näol lisakohustused.

Alekseil oli tugev soov immigreruda teise riiki, millele aitas kaasa tema rahvusvaheline ettevõtlustegevus. Mees on rikka välismaal elamise kogemusega. Aleksei keeruline vahekord riigivõimudega oma päritolumaal on ajendanud mehe migreerumise mõtteid. Oma olemuselt ja migreerumise otseselt põhjuselt on Aleksei puhul tegu poliitilise varjupaigataotlejaga. Aleksei olukord ja seos Eestiga oli migreerumise hetkel toetuv ka teistele aspektidele, milleks on eestlannast abikaasa ning Eestis asuv ettevõte.

Immigreerumisega teise asukohariiki kaasnevad muutused ümberkaudses keskkonnas ja suure tõenäosusega ka igapäevaelus. Immigrandid seisavad silmitsi neile uue ühiskonnaga, mille erinevate aspektidega nad peavad tutvuma ning mille toimimisega harjuma. Võtan arutelu aluseks Young Yun Kimi kohanemise teooria, mida käsitlesin uurimustöö teoreetilises osas ning mis seletab toimuvat kohanemisprotsessi kolme etapi kaudu – stress, kohanemine, arenemine. Kimi seisukohast on kultuuridevahelise kohanemise osas vajalik akulturatsiooni ehk õppimise ja dekulturatsiooni ehk ümberõppimise protsess. Sellel eluetapil on inimene ajutiselt tasakaalust väljas, mis võib väljenduda stressi, segaduse, ebakindluse näol (Kim, 1998: 176). Immigrandi olemasolevad väärtused, teadmised ja oskused saavad kokku uue asukohariigi ühiskonna normide ja seal levinud väärtustega, mis panevad proovile uusimmigrantide senised oskused ja teadmised.

Inimestel võib tekkida **stressiperiood**, kui nende võimed ja teadmised ei vasta keskkonna nõudmistele. Toetudes mitmele kultuurišoki uurimusele väidab Kim, et igapäevategevustega tegelemine on olnud kõige raskem just uues keskkonnas viibimise algfaasis (Kim, 1998: 177). Intervjuude läbiviimise käigus tõi ainult üks intervjuueritav välja olemasolevaid raskusi igapäevategevustega tegelemisel. Selleks oli Venemaalt Eestisse immigrerunud Olga. Enamus tema poolt välja toodud raskustest oli seotud ebapiisava keeleoskusega. Olgal oli näiteks hirm tundmatute telefonikõnede ees, kuna ta ei teadnud, kas ta saab aru sellest, mida helistaja talle räägib. Samuti oli vastaja ebakindel suhtlemises ametnikega. Siiaamaani on ta saanud hakkama vene keelega, kuid ta sooviks oli lähitulevikus minna üle eesti keelele.

Olga oli ainuke intervjueeritav, kes väljendas avatult oma kahtlust seoses uude asukohariiki kolimise otsusega. Tema mõtetest on käinud läbi naasemine kodumaale või immigratsioon mõnda teise riiki. Taolised mõtted on arvatavasti seotud tema kogemustega uues asukohariigis elamisega. Esialgne kohanemisperiood oli tema jaoks väga keeruline. Kuigi tal oli olemas toetus oma abikaasalt ei soodustanud see tema lõimumist ühiskonda. Tal oli raskusi töö ja keelekursuste leidmisega. Tema olukorda tegi keerulisemaks asjaolu, et tal on kaks kõrgharidust, mida Eesti riik ei aktsepteerinud. Olga jaoks oli selle võrra raskem võtta omaks teadmist, et tema haritus ei võimalda tal leida uues asukohariigis tööd ja lõimuda kohaliku ühiskonda.

Samuti näitas ta välja ebakindlust erinevate riigiasutustega suhtlemisel. Eriti üllatuslik oli tema kogemusele toetudes suhtlemine raviautustes, kus ta on vähemalt kahel korral kogunud diskrimineerimist tulenevalt kõnelevast keelest. Antud kogemus süvendas tema niigi pingelist olukorda. Eesti keele mitteoskamine on Olga arvates asjaolu, mis ei lase tal tunda ennast täisväärtusliku ühiskonnaliikmena. Seega naine mõistab, mis aitaks tal lõimuda paremini ühiskonda ja tunda ennast selle osana. Olgal on kõrge motivatsioon õppida riigikeelt, kuid samas ei avane tal keeleõppeks palju võimalusi. Naise kahtlus seoses uude asukohariiki kolimise otsusega on mõjutatud eelnevalt käsitletud teguritest, mis sealhulgas takistasid kohanemist kohaliku ühiskonnaga. Nendeks on vähene eesti keele oskus ja võimalus seda õppida ning raskused töö leidmisega.

Teised intervjueeritavad olid tingimustest tulenevalt võimelised kohanema küllaltki kiiresti uude asukohariigi keskkonnaga ning lõimuma ühiskonda. Ühe mõjutava tegurina võib siinkohal mainida asjaolu, et kõigil teistel intervjueeritavatel oli immigratsioonil olemas tugisammas kas ülikooli, kindla programmi või olemasoleva töökoha näol. See kindlasti soodustas nende kohanemisprotsessi ning vähendas immigratsioonijärgseid kohanemiskursusi, mis väljenduks stressi näol. Raskuste asemel tõid intervjueeritavad välja asjaolud, mis erinesid päritolumaast ning mis vajasisid harjumist.

Siinkohal võib oletada, et põhjus miks Kimi väitel, et uude keskkonda sisenedes läbivad inimesed stressiperioodi, ei ole tugevat alust, võib olla mõjutatud intervjueeritavate päritolust. Enamus intervjueeritavatest on pärit keskklassi perekonnast, omades keskharidusest kõrgemat haridustaset. Neil oli kodumaal hea toimetulek ning nad pidasid ennast majanduslikult ise üleval. Sellest tulenevalt on neil arenenud toimetulekuoskuste baasil head

eeldused kiireks kohanemiseks uues keskkonnas, mida soodustas ka immigrerumisel abiks olnud tugisammas kas ülikooli, tööhõive programmi või töökohta näol.

Liikudes edasi Kimi kohanemisprotsessi dünaamikaga järgneb stressiperioodile **kohanemise periood**, mille jooksul inimene harjub uudsete käitumuslike aspektidega ja nähtustega ning kohandab oma käitumist vastavalt tunnetatavatele muudatustele. Nii Eesti kui Soome intervjueritavad tõid välja igapäevaelu pisidetaile, mis erinevad nende päritolumaast ning millega nad puutusid kokku saabudes uude asukohariiki. Siia hulka kuulub märkimisväärselt nii Soome kui Eestisse immigrerunud isikute puhul kohalike avalike teenustesüsteemi ülesehitus ja riiklike ametiasutuste teenindus, mis oli oluliselt parem ja kvaliteetsem kui immigrantide päritoluriigis. Gruusia päritolu immigrant tõi Eesti puhul välja päikese vähesust ja külma ilma, mis võttis tükk aega harjumiseks. Välja toodud tähelepanekud puudutasid igapäevaelu pisidetaile, mis on tavaline osa kohalike igapäevaelust, kuid mida immigrantid kohe tunnetasid ning mis võttis aega harjumiseks.

Järgmiseks kohanemisprotsessi sammuks on **arenemine**, mis väljendub kohanemisoskuste arenemises ning kiire lahenduse leidmises tekkivates stressiolukordades, mis tulenevad võõras keskkonnas viibimisest. Immigrant on kogemuse käigus õppinud käituma erinevate probleemsete või lihtsalt harjumuspärasest erinevate olukordade tekkimisel, viibides võõras ühiskonnas. Nii näiteks on Galina õppinud käituma rahulikumalt poodides liikudes, harjudes kohaliku aeglasema elutempoga ning Eduard on õppinud ootama kannatlikumalt poe järjekorras. Uude asukohariiki elama asudes on inimesed muutnud oma igapäevaseid harjumusi. Kõigi toimuvate muutuste taustal võib väita, et teatud aspektides toimub muutus inimese identiteedis tervikuna.

Nagu Mahuya Pal ja Patricia Buzzanell toovad välja oma uurimuses India kõnekeskuste töökeskkonna mõjule töötajate identiteedile, siis leidsid antud keskuste töötajad ennast töökeskkonnast, kus nende töö edukale sooritusele aitas kaasa teistsuguste kultuurinormide ülevõtmine. Töötajad õppisid oma töö tarbeks Ameerika Ühendriikide keeleaktsenti, õppisid detailsemalt tundma Ameerika Ühendriikide kultuuri ning omandasid uut suhtlemisviisi, mis sobis paremini klientidega suhtlemiseks. Antud töökeskkond tõi kaasa muutusi töötajate käitumises ja väärtustes ka väljaspool töökohta ning mõjutas nende identiteeti tervikuna. (Pal, Buzzanell, 2008) Sarnased muutused toimuvad ka inimese puhul, kes immigrerub teise

asukohariiki ning kohanedes uue ühiskonnaga võtab omaks uued käitumisviisid, normid ja väärtused.

Kuigi toimub uute käitumisviiside, normide ja väärtuste omaksvõtmine ei tähenda see vanade käitumisviiside, normide, väärtuste täielikku kaotamist. Nagu Adrian Toomey, Tenzin Dorjee ja Stella Ting-Toomey oma uurimuses näitavad, siis bikulturaalse identiteediga isikud vaatlevad ennast kui inimesi, kelle identiteet koosneb erinevatest aspektidest, mida iseloomustavad kindlad väärtused ja kommunikatsioonivahendid. Antud väärtusi ja kommunikatsioonivahendeid kasutavad nad sõltuvalt olukorrast ja isikutest, kellega parasjagu suheldakse. (Toomey, Dorjee, Ting-Toomey, 2013). Ei saa öelda, et immigrandid kaotavad ühe osa oma vanadest väärtustest, et omandada uued. Selle asemel omandatakse vanadele lisaks uued väärtused, normid ja käitumisviisid. Seos kahe rahvusliku identiteedi vahel on keeruline ja väljendusviis sõltuv erinevatest teguritest. Kuigi intervjueeritavad õppisid juurde uusi väärtusi, on neil siiski alles vanad väärtused, mis ilmnevad näiteks endiste kaasmaalastega suheldes.

Manuela Barreto ja Naomi Ellemers, kes uurivad assimilatsiooni negatiivset mõju migrantide psühholoogilisele seisundile mainivad, et bikulturaalsuse toetamisega ei kaasne negatiivseid psühholoogilisi nähtusi. Samas, kui bikulturaalsed indiviidid on avatud assimileerivate rühumisele, võivad nad kogeda psühholoogiliselt negatiivseid kogemusi. (Barreto, Ellemers, 2009: 278). Soome intervjueeritavad olid näiteks üldjoontes rahul uue asukohariigi ühiskonnaga ning võtsid omaks uusi käitumisviise ja väärtusi, mida nad ka ise intervjuu jooksul kirjeldasid. Eesti intervjueeritavate puhul oli suhtumine kahtepidine, kuigi nende kogemustest ei tulnud välja riigipoolset assimileeruvat suhtumist. Üks intervjueeritute tunnetas ühiskonna poolt tulevat tõrjutust, mis avaldas negatiivset mõju tema psühholoogilisele seisundile. Kokkuvõttes saab öelda, et uurimuses osalenud immigrantide suhtes ei rakendatud ei Eestis ega Soomes assimileerivat lähenemist, mis avaldaks neile negatiivset psühholoogilist mõju.

Üheks kohanemist soodustavaks teguriks, mis mõjutas ka uute väärtuste ja käitumisnormide omaksvõtmist, oli suhtlemine kohalikega. Nii Eesti kui Soome immigrantidel pole otseseid probleeme nendega suhtlemisel. Samas nii Soome kui Eesti intervjueeritavad toovad välja teatud verbaalse distantsi tunnetamist suheldes kohalikega. Kaks intervjueeritavat Eestist ja üks Soomest seostasid seda kohalike inimeste ettevaatliku ja eelarvamusliku hoiakuga vene

keelt kõnelevatesse isikutesse. Konstantin ja Maria pöörasid tähelepanu sellele, et soomlastega on keeruline sõprussuhteid luua. Abielupaar jõudis arutelu käigus järeldusele, et tegu ei ole niivõrd rahvusliku eripära kui võrd nende oma ebapiisava keeletasemega. Kui nad oleksid võimelised suhtlema soome keeles, siis oleks neil kergem luua tugevamaid sõprussidemeid kohalike soomlastega.

Toetudes Viktori seletusele oma tütre kogemusest uude ühiskonda sulandumisel on kooli poolt pakutavad võimalused oluliselt soodustanud lapse kohanemisprotsessi. Soome saabudes ei osanud tüdruk soome keelt, kuid kohaliku kooli poolt pakutud kakskeelne tüdruku emakeelele tuginev õppeprogramm aitas oluliselt kaasa kohaliku keele õppimisele. Pärast Jyväskylässe kolimist oli tüdrukul juba arvestatav keeleoskus ning lõimumine kohaliku ühiskonda. Kohalike seast sõprade leidmine toimus oluliselt kiiremini kui Imatras. Tüdruku puhul oli keeleoskus oluliseks ühiskonnaga lõimumisele kaasaaitavaks teguriks. Kooliealise lapse jaoks on ühiskonda sulandumiseks oluline tunda ennast osana koolikogukonnast. Siinjuures on suhtluse ja õppetegevuses osalemise jaoks vajalik soome keele oskus. Kui töötavate isikute puhul on uude keskkonda saabudes keeleoskus esialgsel etapil valikuliselt oluline sõltuvalt erialasest tööst, siis lapse puhul on kohaliku keele oskus esmane vajadus kohaliku koolikogukonnaga lõimumiseks.

Ingo Isphording ja Sebastian Otten toovad oma uurimusele toetudes välja, et immigrantidel, kelle emakeel on keeleliselt lähemal uue asukohariigi keelele on viimast kergem omandada. Vastupidine efekt on keeleliselt erinevates keelegruppides asuvate keelte puhul (Isphording, Otten, 2014). Toetudes antud tulemustele võib oletada, et Galina ingerisoomlasest abikaasal oli soome keelt oluliselt kergem omandada kui Galinal endal, kelle emakeel kuulub soome keelest erinevasse keelkonda. Galina jutust saab aru, et tema abikaasa oskas soome keelt lapsena, kuid ei kasutanud seda pika aja jooksul. Nüüd tegi ta keeleõppimises suuri edusamme ning omab oluliselt paremat soome keele oskust kui Galina ise. Immigreerumise järgselt ei võetud meest piisava keeleoskuse tõttu ka kohanemisprogrammi.

Kuigi ülejäänud intervjuueeritavate arvates aitaks kohaliku keele oskus oluliselt kaasa nende kohanemisele ja lõimumisele ühiskonnaga, siis Galina abikaasa juhtum paistab siinjuures erandlikuna silma. Tema kogemusest tulenevalt ei pruugi asukohariigi keeleoskus oluliselt kergendada kohanemist kohaliku ühiskonnaga. Kui Galina on leidnud endale kohalikud sõbrannad, sh soomlannade seast, siis Galina mees istub üldjuhul üksinda kodus ning on

naise sõnul näidanud välja depressiooni tekkimise märke. Galina arvates on tema mehe vähene integreeritus kohaliku ühiskonda tingitud sellest, et tal ei ole olnud võimalust saada osa kohanemisteenustest, mis soodustavad lisaks keeleõppele ka kohaliku sotsiaalse võrgustiku teket.

Eestisse ja Soome elama asuvatele immigrantidele on pakutavate kohanemisteenuste olemus riikidevaheliselt erinev. Soomes on pakutavad kohanemisteenused riiklikul tasandil reguleeritud ning peavad vastama teatud nõudmistele. Eestis on pakutavad kohanemisteenused projektipõhised ning kolmanda sektori organisatsioonide või asutuste poolt reguleeritud. Kui Soomes on immigrantidele tagatud tasuta keele- ja ametiõpe ning piisav rahaline toetus iseenda äraelamiseks, siis Eestis on olukord kahepidine. Tallinnasse elama asujatel on võimalik osaleda keelekursustel, mis võivad projektist sõltuvalt olla nii tasuta kui ka väikese sümboolse tasu eest. Sealsamas viiakse läbi ka Eesti ühiskonda ja kultuuri tutvustavaid loenguid ja ametiasutuste külastusi. Osaledes keele- või kohanemiskursustel ei saa immigrantid äraelamiseks vajalikku toetust.

Soome intervjueritavatest osalesid riiklikus kohanemisprogrammis Galina ja Viktor. Konstantin ja Maria said väikese osa toetavatest kohanemisteenustest ülikooli kaudu. Nii Viktor kui Galina suunati asukohariiki saabudes õppima keelekursustele. Mõlemad intervjueritavad on rahul pakutava keeleõppega ning peavad antud teenust väga oluliseks kohaliku ühiskonnaga kohanemise perspektiivist lähtuvalt. Lisaks keeleõppele on antud kursused ka väga olulised kohaliku sotsiaalvõrgustiku loomise kohapealt. Seda rõhutas pensionieas olev Galina, kellel pole pärast keelekursusi töökohta, mille kaudu oma sotsiaalvõrgustikku laiendada.

Konstantin ja Maria hindavad keeleõpet samuti väga oluliseks kohanemisprotsessi kergendavaks asjaoluks. Abielupaar jõudis arutelu käigus arusaamiseni, et soome keele tundmine võimaldab neil luua lähedasemaid sõprussuhteid kohalikega, kellega on hetkel soome keele oskamatusel tulenev tunnetatav distants. Keelekursuste ja muude toetavate teenuste pakkumise osas kommenteerisid Konstantin ja Maria, et töötavatel isikutel on Soome ühiskonnaga kohanemine keerulisem, kuna kohanemisprogrammi tegevused toimuvad üldjuhul tööajal. Kui esialgu said nad õppida keelt ülikoolis, siis pärast tööle ja praktikale asumist saavad nad osaleda vaid õhtusel ajal toimuvatel tasulistel keelekursustel. Nad olid

arvamusel, et Soomes ei pakuta piisavalt kohanemist toetavaid tegevusi juba töötavatele uusimmigrantidele.

Eesti intervjueeritavatest kaks, Eduard ja Aleksei, olid rahul neile pakutavate teenustega. Nad olid arvamusel, et kui neil on vaja toetust, siis nad saavad iseseisvalt abi otsimisega hakkama. Siinkohal tuleb arvestada asjaoluga, et Eduardile pakkus keeleõpet ja kohanemist soodustavaid üritusi ülikool. Aleksei toetus immigrerudes suures osas oma rahvusvahelisele ettevõttele, millega seoses tal oli juba olemas kindel sotsiaalsõrgustik. Antud intervjueeritavate puhul võib öelda, et otseste kohanemisteenuste asemel olid neil olemas teised toetavad tegurid, mis soodustasid nende kohanemist ühiskonnaga.

Olga, kellel polnud Eestisse saabudes tööd ega kohalikku sotsiaalsõrgustikku, tundis ennast ühiskonnast kõrvalejätetu ning ebavajalikuna. Talle ei pakutud kohanemisteenuseid. Lisaks sellele tundis ta ka keele mittevaldmisest tulenevat diskrimineerimist. Olga hindas väga oluliseks uusimmigrantidele keeleõppe võimaldamist ja tutvustamist kohalike tingimuste ja võimalustega. Eestis intervjueeritavad olid üldiselt rahul pakutavate ringkäikudega erinevates riigiasutustes. Külastamise asemel peaks aga nende arvates olema suurem rõhk õpetamisel, kuidas ja kust leida iseseisvalt informatsiooni erinevate asutuste ja teenuste toimimise osas. Ühiskonda sisseelamise kursuste rolliks pole mitte ainult tutvustada olukorda, vaid õpetada ka iseseisvat hakkamasaamist ja vajaliku informatsiooni leidmist.

Huvitava asjaoluna tuli nii Eesti kui Soome intervjueeritavate kogemusest välja uue asukohariigi elanike stereotüüpiseerimine kohalike teenustepakkujate poolt. Soome intervjueeritavatest tõid Konstantin ja Maria näite oma keelekursuselt, mille raames tutvustati keeleõppe jooksul ka kohalikku kultuuri ja ühiskonda tervikuna. Nimelt on neile räägitud soomlastest kui inimestest, kes ei naerata ega vaata silmadesse. Antud lähenemine peegeldab teenusepakkujate hoiakut, et erinevast rahvusest ja kultuurist pärit inimesi on võimalik kindlate tunnuste alusel eristada. Lähenemine on kriitilise kultuuridevahelise kommunikatsiooni seisukohast väga üldistav ja inimesi kindlatesse kategooriatesse lahterdav. On võimatu, et kõik ühest rahvusest isikud oleksid punktuaalsed või eelistaksid vaadata teise inimesega rääkimisel neile silma.

Ester Barinaga käsitleb oma uurimuses rahvusvahelises organisatsioonis töötavate erinevast rahvusest isikute omavahelist suhtlemist ja kultuuriliste diskursuste loomist. Ta osutab

tähelepanu asjaolule, et inimesed loovad ise kultuurilisi erinevusi, mis toetavad nende tööd rahvusvahelises kollektiivis. Barinaga uurimus näitab, et rahvusvaheliste organisatsioonide töötajad ei ole n-ö oma kultuurist sõltuvad ning oskavad kasutada oma rahvuslikku kultuuri ja kultuurilist mitmekesisust omaette ressursidena organisatsiooniga seotud igapäevategevustes. (Barinaga, 2007). Rahvusvahelises keskkonnas töötavad isikud on üldjuhul teadlikud olemasolevatest rahvuslikest eripäradest, mis toetuvad levinud stereotüüpidele. Võib oletada, et antud lähenemine kehtib ka uues asukohariigis kohanevate uusimmigrantide puhul, kes oskavad arvestada levinud rahvuslike stereotüüpide ja rahvuslike eripäradega. Seega pole niivõrd oluline asjaolu, et uusimmigrantidele tutvustatakse teenusepakkujate poolt levinud rahvuslike stereotüüpe, vaid viis, kuidas immigrandid otsustavad kasutada olemasolevaid teadmisi.

VI peatükk. Järeldused, soovitused

Immigreerumine on protsess, mille juures inimene peab arvestama oma vajaduste ja olemasolevate võimalustega. Ühelt poolt on oluline ajend migreerumiseks uude asukohariiki ning kohanemine sealse ühiskonnaga. Teiselt poolt omavad tähtsust asukohariigi poolt pakutavad võimalused, mis toetavad kohanemisprotsessi. Immigreerumine on kahepoolne protsess. Sellest tulenevalt on lisaks indiviidi soovile oluline ka riigi panus uusimmigrantide kohanemise soodustamisse. Kahe riigi intervjueeritavate kogemuste alusel võib järeldada, et Soomes on paremini toimiv uusimmigrantidele mõeldud kohanemisprogramm, kuna see on riiklikul tasandil reguleeritud ning uusimmigrandid omavad sellele vahetut ligipääsu kohe pärast migreerumist Soome.

Eestis puudub hetkel riiklikul tasandil toimiv kohanemisprogramm, kuid 2014. aasta augustis võeti riiklikul tasandil vastu kohanemisprogramm, mis jõustub 2015. aasta augustis. Seega püütakse ka Eestis tagada uusimmigrantidele vajalikud toetavad teenused, mis soodustavad nende kohanemist uues keskkonnas. Praegusel hetkel on Eesti uusimmigrantidele võimaldatavad toetavad teenused projektipõhised ning ei taga teenuste pakkumise jätkusuutlikkust ja stabiilsust, mis peegeldus hästi ka Olga ja Aleksei kogemustes.

Mõlema riigi intervjueeritavate kogemusest tuli välja oluline tähelepanek seoses töötavate isikutega. Kuigi töötav uusimmigrant on oma töö kaudu integreeritud ühiskonna toimimisse, ei pruugi see tagada kohanemist kohaliku ühiskonnaga. Nii Soome kui Eesti intervjueeritavate kogemusest tuli välja töötavate ja mitte enam töötavate inimeste vajadus õppida uue asukohariigi keelt ja saada osa teistest kohanemist soodustavatest teenustest, nagu näiteks tutvumine kohalike riiklike asutuste toimimisega. Oluline on tagada töötavate isikute ligipääs toetavatele kohanemisteenustele.

Lisaks eelmainitule tuli uurimustöö käigus välja asjaolu, et teatud eelised keele õppimise seisukohast ei taga kohanemist uues ühiskonnas. Nagu ingerisoomlasest Galina mehe olukord selgelt näitas, olid mehel tõsised probleemid ühiskonda lõimumisega ning soov sõita tagasi päritolumaale, vaatamata kohaliku keele valdamisele. Ta oli oma olemuselt tagasihoidlikum ja iseloomult kinnisem inimene ning kohaliku sotsiaalvõrgustiku loomine oli tema jaoks ilma kõrvalise abita väga keeruline. Oluline on leida viis, kuidas toetada isikuid, kes hiljuti migreerusid uude asukohariiki ning keda ei võeta piisava keeleoskuse pärast

kohanemisprogrammi. Siinjuures tuleb arvestada sellega, et kohaliku keele oskus ei taga kiiret kohanemist. Inimesel peavad olema interaktiivsemad võimalused lõimumiseks kohalikku ühiskonda.

VII peatükk. Eneserefleksioon

7.1 Andmete kogumine

Oman eelnevat kogemust nii struktureeritud ankeetküsimustike kui struktureerimata intervjuude läbiviimises ning see asjaolu soodustas intervjuu kava koostamist ja intervjuude läbiviimist. Olin oma kavaga palju tööd teinud ja seda juhendajaga põhjalikult arutanud ning selles suhteliselt kindel. Esimest intervjuud käsitlesin siiski prooviintervjuuna, mille jooksul peaksid välja tulema kava head ja vead. Eriti tähelepanelik olin küsimustele parema sõnastuse leidmisel, et muuta need vastajale kergemini arusaadavamaks. Mõned küsimused esitasin täpselt sellisel kujul nagu nad olid intervjuu kavas kirja pandud. Teised küsimused esitasin jällegi olukorrast lähtudes väikeste muudatustega, mis väljendus erinevate mõistete kasutamises, teatud sõnade rõhutamises või kindla hääletooniga lausumises.

Esimeste intervjuude käigus mõistsin, et küsimuste järjekord sõltub intervjuu loomulikust kulgemisest, kuid lisaks sellele ka vastajaga tekkivast usaldussuhtest. Kui tundsin, et vastaja on oma vastustes ettevaatlik ning ei soovi enda kohta kohe alguses palju infot välja öelda, siis nihutasin isiklikumate küsimuste esitamise intervjuu lõpuossa. Intervjuude läbiviimisel üllatas mind valdav sõbralikkus ning siirus. Ei olnud ühtegi küsimust, mida oleksin pidanud välja jätta selle pärast, et see tundus liiga isiklik või kohatu. Vastajad olid valmis kõigile minu küsimustele avameelselt vastama. Mõnel vastajal kulus kauem aega, et mind omaks võtta, kuid lõpuks olid kõik nõus enda kogemustest põhjalikumalt kõnelema.

Intervjuude ajal ei järginud ma täpselt intervjuu kavas paika pandud teemade järjestust, vaid esitasin küsimusi vastavalt hetkel arutatavale teemale. Mul on hea meel, et suutsin intervjuu kulgemise ajal meelde jätta need küsimused, millele oli juba vastus olemas ja millele tuleks veel vastus leida. See võimaldas läheneda intervjuule loomingulisemalt. Ma ei tundnud vajadust püsida ühes teemaplokis, kuni kõik selle valdkonna küsimused saavad esitatud. Suutsin suunata jutuvoolu sobival hetkel endale vajaliku küsimuse suunas. Jutt liikus tihti ühelt teemaplokilt teisele. Taoline intervjuu kavas paika pandud küsimuste hüplev esitamine ja sama ajal jutu sujuv arendamine ning üleval hoidmine oli intervjuude ajal üks keerulisemaid ülesandeid. Kuna mul oli aga vastav kogemus bakalaureusetöö tarvis tehtud intervjuude läbiviimisest, siis tundsin ennast intervjuude läbiviimisel juba enesekindlamalt. Kokkuvõttes leian, et intervjuud õnnestusid hästi.

Üks minu jaoks uudne asjaolu, mis tegi intervjuude läbiviimise raskemaks, oli keel. Ma ei olnud kunagi varem teinud poolstruktureeritud intervjuusid vene keeles. Mul on küllaldaselt kogemusi eestikeelsete intervjuude teostamisel, kuid venekeelne intervjuueerimine oli minu jaoks uus väljakutse. Esimeseks sammuks oli intervjuu kava eestikeelse variandi kirja panemine. Seejärel tõlkisin korrigeeritud ja üle vaadatud kava vene keelde. Tõlkimise protsess oli juba iseenesest väljakutseid pakkuv, kuna tõlkimisel peab arvestama keelekõla ja arusaadava sõnastusega. Tõlkimise protsessi käigus tuli osa küsimusi ümber sõnastada, muutmaks neid paremini kõlavamaks ja kergemini arusaadavamaks. Ka intervjuude läbiviimine oli keele aspektist lähtudes keerulisem, kuna pidin kasutama venekeelseid sotsiaaltöö mõisteid, mida ma pole kunagi varem kasutanud. Selle ettevalmistusprotsessi jooksul tutvusin põhjalikumalt venekeelsete sotsiaaltöö mõistetega.

Intervjuud toimusid erinevates tingimustes, mis tähendas, et pidin ettearvamatus olukorras kiiresti kohanema. Kolm intervjuud toimus vastajate kodus. Ühel korral olid intervjuu ajal samas toas väikesed lapsed. Lapsed tõmbasid tihtipeale tähelepanu endale ning intervjuus tuli sisse mitu pausi, mille jooksul vastaja tegeles lastega. Kodus olemisega kaasnes ka tee joomine ning ühel korral ka korralikus õhtusöögi lauas istumine. Üks intervjuu toimus kohvikus, mis asus küll kesklinna suures ostukeskuses, kuid õnneks vaiksemas osas, kus käis vähem rahvast ega mänginud taustamuusika. Ühe intervjuu jooksul istusime õppehoone koridoris, kus oli mugav ja vaikne vaid niikaua, kuni õppetund kestis. Vahetunni ajal pidime aga vahetama istekohta, kuna ümberringi oli liiga palju sagivaid ja valjult rääkivaid inimesi. *Skype*’i intervjuu oli üks raskemaid, sest ma ei näinud inimese kehakeelt, mis tähendab, et sain reageerida üksnes tema häälele. See tegi intervjuu läbiviimise keerulisemaks kui esialgu arvasin. Õppisin sellest, et *Skype*’i vahendusel on raskem sujuvat vestlust üleval hoida.

Intervjuude ajal olin rahulik ning olukorraga arvestav. Tihtipeale kaldusin meelega intervjuu kavas kirja pandud teemadest kõrvale, üritades luua vabamat õhkkonda ning usalduslikumaid suhteid vastajaga. Sellega näitasin välja huvi ka teiste teemade vastu, mida intervjuus osaleja soovis arutada ning mis aitasid ka paremini keskenduda intervjuu kavas olevatele küsimustele. Minupoolne kogemuste, mõtete, tunnete jagamine aitas vestluse diktofoniga salvestamisel luua vabamat õhkkonda. Isiklik lähenemine aitas muuta intervjuusid interaktiivsemaks, nii et need kujunesid pigem aruteluks kui küsimus-vastus tüüpi vestluseks. Selline lähenemine võimaldas jõuda vastaja olukorra ja arusaamade põhjalikuma

mõistmiseni. Usun, et kuna intervjuerijana ise avasin ennast, siis ka vastajal ei tekkinud tунnet, nagu oleks tema üksi rääkinud oma kogemustest, vaid toimus võrdväärne arutelu, mis keskendus spetsiifilise teema käsitlesele.

7.2 Andmete analüüsimine

Analüüsi ülesehituse puhul lähtusin koostatud intervjuu kavast, mis oli jaotatud kolmeks osaks: immigrerumise periood ja sellega kaasnenud muutused, pakutavad sotsiaalteenused ja nende roll kohalikku ühiskonda sulandumisel, lõimumisprotsess. Andmete kodeerimisel otsustasin tuua intervjuu käigus arutatud teemasid detailsemalt analüüsis välja. Selle otsuse tulemusena olid analüüsis käsitletud viis põhilist teemat: immigrerumise otsus ja teostamine, immigrerumisega kaasnenud muutused, uues asukohariigis pakutavad kohanemisteenused, pakutavate kohanemisteenuste roll kohalikku keskkonda sulandumisel ja lõimumisprotsess.

Kuna minu uurimustöö tugineb kahes riigis kogutud andmetele, siis oli oluline otsustada, kuidas võrrelda Soome ja Eesti intervjueritavate kogemusi. Alguses analüüsisin kogutud andmeid vastavalt väljatoodud viiele teemaplokile, käsitledes mõlema asukohariigi intervjueritavate kogemusi läbiseegi. See lähenemine oli lõppkokkuvõttes väga segane ja raskesti loetav. Pärast arutelu juhendajaga otsustasime käsitleda igit juhtumit eraldi. Juhtumipõhine lähenemine andis põhjalikuma ja selgema ülevaate intervjueritud isikute isiklikust kogemusest immigrerumisega. Riikidevahelisi erinevusi otsustasin rõhutada arutelu osas.

Kuna intervjuud olid teostatud vene keeles, siis analüüsi ühtlase keele ja lihtsama arusaamise eesmärgil tõlkisin kõik kasutatud tsitaadid eesti keelde. Kui intervjueritav kasutas venekeelset väljendit, siis kasutasin vastavat eestikeelset väljendit. Sellisel viisil vältisin otsetõlget. Kuna ma valdan hästi vene keelt, siis tõlkimisega probleeme ei tekkinud. Kohati tuli ette kahtlusi seoses küsimusega, kuidas tõlkida venekeelset kõnekeelt. Üritasin n-ö püsida kõnekeele lainel ning kasutasin vastaval juhul sobivat eestikeelset kõnekeelt.

Analüüsi käigus tulid intervjueritavate vastustest välja teemad, mida ma ei saanud intervjuu koostamisel ette näha. Vestluse käigus tõid intervjueritavad näiteid isiklikust elust, mis sealhulgas hõlmasid detailsemaid teemasid, nagu näiteks võimalus panna vene keelt

kõnelevate vanemate laps eestikeelsesse lasteaeda, laste kultuurialane harimine, keelepõhine diskrimineerimine ühiskonnas. Analüüsi kirjutamisel tekkis küsimus, kas püsida intervjuu kavas kirja pandud teemade raamistikus või käsitleda ka intervjuude käigus välja tulnud detailsemaid teemasid. Lõpuks otsustasin viimase valiku kasuks, kuna uurimustöö keskendub inimeste isiklikule kogemusele ning kõik nende poolt välja toodud ja üldise teemaga seostatud detailid on olulised nende kogemuse kirjeldamisel ja analüüsimisel. Detailsus toob esile intervjuueeritavate isikupära ja nende olukorra ainulaadsuse.

Kokkuvõte

Uurimus keskendub vene keelt kõnelevate Eestisse ja Soome elama asunud uusimmigrantide kohanemisprotsessile, käsitledes kohanemist soodustavaid ja takistavaid tegureid uues asukohariigis, toetudes vastajate isiklikule kogemusele. Tõin analüüsis välja uusimmigrantide kogemusi seoses uues keskkonnas võimaldatud toetavate kohanemisteenustega, mida neile immigrereerumisel pakuti või mida nad iseseisvalt üles leidsid. Kogutud andmete analüüsimine näitas, et immigrereerumisega toimub muutus igapäevakeskkonnas, mida vastajad ka ise tunnetasid ning käsitlesid seda vastavalt oma kogemusele tuues välja erinevaid aspekte, mis erinesid nende päritolumaast ning millega nad pidid uues keskkonnas harjuma. Andmete analüüs võimaldas hinnata vastajate isiklikule kogemusele toetudes neile pakutavate kohanemisteenuste mõju ja tulemuslikkust.

Uurimuse **eesmärgiks** oli tuua välja võimalikke viise, kuidas arendada ja toetada uusimmigrantide kohanemisprotsessi ning neile pakutavaid teenuseid. Kogutud andmete analüüsimisel tuli välja mitmeid aspekte, millele tasub kohanemisteenuste pakkumisel tähelepanu pöörata. Oluline on tagada jätkusuutlikkus ning ligipääs pakutavatele teenustele. Eestis on kohanemisteenused hetkel veel projektipõhised, mis ei taga nende jätkusuutlikkust. Ka kättesaadavus on uusimmigrantide perspektiivist puudulik, kuna teenust peab üldjuhul ise otsima ja pole kindel, kas teenusepakkujad saavad soovijaid vajalikele kursustele võtta. Samas on Eestis juba võetud vastu riiklikult toimiv kohanemisprogramm, mis jõustub 2015. aasta augustis ning mis on esimeseks sammuks jätkusuutlike ja immigrantidele kättesaadavate kohanemisteenuste pakkumise suunas.

Soomes on riiklik kohanemisprogramm, mis toimib väga hästi, toetudes töötute ja soome keelt nõrgalt valdavate inimeste kogemustele, pakkudes neile vajalikku keeleõpet ja isegi tööalast väljaõpet. Samas on kohanemisprogramm jätnud tähelepanuta juba töötavad inimesed ja inividid, keda ei võeta kohanemisprogrammi piisavalt hea keeleoskuse pärast. Soome intervjueritavate kogemustele toetudes tundsid ka töötavad inimesed puudust pakutavatest keelekursustest, millega neil tuli iseseisvalt tegeleda ning samuti muudest kohanemist soodustavatest teenustest, näiteks kohalike perekonna- ja tööseadusi tutvustavatest kursustest vms. Piisava keeleoskuse tõttu kohanemisprogrammist kõrvale jäänud isikute puhul tasub aga arvestada asjaoluga, et keel pole ainuke uue asukohariigi ühiskonnaga kohanemist soodustav tegur.

Kõige olulisemaks kohanemist soodustavaks teguriks on uusimmigrantides kuuluvustunde tekitamine, mis väljendub keeleoskuses, kohalike väärtuste ja käitumisnormide tundmises, võimaluses leida töökoht jms. Kui ühiskonnas valitsevad tingimused ei võimalda inimesel tunda ennast osana uue asukohariigi ühiskonnast, siis on antud isikul selle võrra raskem uue keskkonnaga kohaneda. Kuigi kuuluvustunde tekitamise näol on tegu väga subjektiivse ja raskesti kombatava teguriga, on siiski võimalik tagada tingimused, mis soodustavad kuuluvustunde tekkimist. Oluline on arvestada inimestega, kelle elus on küll olemas kohanemist soodustav tegur töö või keeleoskuse näol, kuid mis ei pruugi olla piisav kuuluvustunde tekkimiseks. Kui soovitakse, et uusimmigrandid kohaneks nende jaoks uues ühiskonnas ja tunneks ennast ühiskonna täisväärtusliku liikmena, kes oma tegevuse kaudu toetavad ühiskonda, on vaja tagada tingimused, mis soodustavad uusimmigrantides kuuluvustunde tekkimist.

Uurimuse tulemused näitavad, et uusimmigrantide kohanemisprotsess on oluliselt mõjutatud pakutavatest teenustest, vahekorras kohalike elanikega ning muudest teguritest, mida on keeruline ette prognoosida. Uusimmigrantide kohanemisprotsessi uurimisega on vaja tegeleda põhjalikumalt, võttes siinkohal arvesse ka pagulasi, kes satuvad uude asukohariiki küll teistel põhjustel, kuid kes samamoodi läbivad kohanemisprotsessi. Oluline on leida viise, kuidas edendada uues asukohariigis asuvate isikute kohanemisprotsessi, mis võimaldaks neil tunda ennast täisväärtusliku ühiskonna liikmena, kes ei sõltu riiklikest toetustest, vaid on võimelised panustama uue asukohariigi ühiskonda nagu ülejäänud selle riigi kodanikud.

Kasutatud allikad

Act on the integration of immigrants and reception of asylum seekers (1999) – 493/1999.

Kasutatud 03.03.2015 www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1999/en19990493.pdf

ArcticStat (2011). Population According To Citizenship By Region At Year-End 2011.

Kasutatud 06.03.2015

<http://www.arcticstat.org/Table.aspx/Region/Finland/Indicator/%5BPopulation%5DEthnicity!Citizenship/2014-06-13-29/17034>

Baganha, M. I., Doomernik, J., Fassmann, H., Gsir, S., Hofmann, M., Jandl, M., ...

Reeger, U. (2006). International migration and its regulation. R. Penninx, M. Berger, K. Kraal (Toim), *The dynamics of international migration and settlement in Europe* (lk 19-40). Amsterdam: Amsterdam University Press

Barinaga, E. (2007). Cultural diversity at work: National culture as a discourse organizing an international project group. *Human Relations*, 60, 315-340.

Barreto, M., Ellemers, N. (2009). Multiple identities and the paradox of social inclusion. F. Butera, J. M. Levine (Toim), *Coping with minority status* (lk 269-292). Cambridge: Cambridge University Press

Berry, J. W. (2009/1997). Immigration, acculturation and adaptation. P. B. Smith, D. L. Best (Toim), *Cross-cultural psychology*, 4, 251-275. London: Sage Publications

Collins, J. (2013). Multiculturalism and immigrant integration in Australia. *Canadian Ethnic Studies*, 45, 133-149.

Drozdova, M. (2010). *Emergence of bicultural minority identity in Estonia and suggestions for development of estonian open identity*: magistrifitöö. Tartu: Tartu Ülikool

Eesti lõimumiskava (2008). Kasutatud 06.03.2015 <http://www.kul.ee/et/loimumiskava-2008-2013>

Eesti Välismaalaste seadus (2010). RT I 2010, 3, 4. Kasutatud 28.02.2015 <https://www.riigiteataja.ee/akt/112072014157>

Fanfora, M. (2012). *Sotsiaaltöö Eestis ebaseaduslikult viibivate isikutega Politsei- ja Piirivalveametis Ida Prefektuuri migratsioonijärelevalve talituse näitel* : magistrifitöö. Tartu: Tartu Ülikool

Finnish Aliens Act (2004). 1152/2010. Kasutatud 16.03.2015 www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/2004/en20040301.pdf

- Hadj-Abdou**, L. (2014). Immigrant integration and the economic competitiveness agenda: A comparison of Dublin and Vienna. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 40, 1875-1894.
- Hall**, E. T. (1969). *The hidden dimension*. New York: Doubleday.
- Infopankki** (2014). Moving to Finland. Coming to work in Finland. Kasutatud 17.03.2015
<http://www.infopankki.fi/en/moving-to-finland/coming-to-work-in-finland>
- Isphording**, I. E., **Otten**, S. (2014). Linguistic barriers in the destination language acquisition of immigrants. *Journal of Economic Behavior and Organization*, 105, 30-50.
- Jakobson**, M-L., **Järvinen-Alenius**, P., **Pitkänen**, P., **Ruutsoo**, R., **Keski-Hirvelä**, E., **Kalev**, L. (2012). The emergence of estonian-finnish transnational space. P. Pitkänen, A. İçduygu, D. Sert (Toim), *Migration and transformation: Multi-level analysis of migrant transnationalism* (lk 159-206). Dordrecht: Springer
- Kallas**, K., **Kaldur**, K., **Kivistik**, K., **Plaan**, K., **Pohla**, T., **Ortega**, L., **Mürk**, I., **Väljaots**, K. (2014). *Uussisserändajate kohanemine Eestis: valikud ja poliitikaettepanekud tervikliku ja jätkusuutliku süsteemi kujundamiseks: Uuringuaruanne*. Kasutatud 15.03.2015
www.ibs.ee/et/publikatsioonid/item/download/128_2a5416e988c780074fbdf5660387729
- Kim**, Y. Y. (2003). Adapting to an unfamiliar culture. W. B. Gudykunst (Toim), *Cross-cultural and intercultural communication* (lk 243-257). London: Sage Publications.
- Kim**, Y. Y. (1988). Cross-cultural adaptation: An integrative theory. Y. Y. Kim, W. B. Gudykunst (Toim), *Theories in intercultural communication* (lk 170-193). Newbury Park: Sage Publications
- Kohanemisprogramm** (2014). RT I, 22.08.2014, 5. Kasutatud 03.03.2015
<https://www.riigiteataja.ee/akt/122082014005>
- Kramsch**, C. (2001). Intercultural communication. R. Carter, D. Nunan (Toim), *The Cambridge guide to teaching english to speakers of other languages* (lk 201-206). Cambridge: Cambridge University Press
- Krzyzanowski**, M., **Wodak**, R. (2008). Multiple identities, migration and belonging: „Voices of migrants“. C. R. Caldas-Coulthard, R. Iedema (Toim), *Identity trouble: Critical discourse and contested identities* (lk 95-119). Basingstoke; New York: Palgrave Macmillan.
- Lagerspetz**, M. (2014). Estonia. A. Triandafyllidou, R. Gropas (Toim), *European immigration: A sourcebook* (lk 111-122). Farnham; Burlington: Ashgate

- Millar, J.** (2013). An interdiscursive analysis of language and immigrant integration policy discourse in Canada. *Critical Discourse Studies*, 10, 18-31.
- Miller, J., Glassner, B.** (2011). The „inside“ and the „outside“: finding realities in interviews. D. Silverman (Toim), *Qualitative research: Issues of theory, method and practice* (lk 131-148). Los Angeles: Sage Publications
- Moral-Pajares, E., Jimenez-Jimenez, F.** (2013). Migration within the EU-15: Pull factors and choice of destination. *Revista de Economia Mundial*, 37, 181-200.
- Nimmerfeldt, G.** (2008). *Eesti ühiskonna integratsiooni monitooring: uuringu aruanne*. Kasutatud 22.05.2015 www.meis.ee/raamatukogu?action=download2&book_id=196
- Pal, M., Buzzanell, P.** (2008). The Indian call center experience. A case study in changing discourses of identity, identification, and career in a global context. *Journal of Business Communication*, 45, 31-60.
- Piller, I.** (2008). *Intercultural communication: a critical introduction*. Edinburgh: Edinburgh University Press
- Pitkänen, P., İçduygu, A., Sert, D.** (2012). Current characteristics of migrant transnationalism. P. Pitkänen, A. İçduygu, D. Sert (Toim), *Migration and transformation: Multi-level analysis of migrant transnationalism* (lk 207-224). Dordrecht: Springer
- Puur, A., Sakkeus, L., Tammaru, T.** (2013). *Eesti inimarengu aruanne 2012/2013 „Eesti maailmas“*. Kasutatud 04.03.2014 www.kogu.ee/wp-content/uploads/2013/05/EIA20122013.pdf
- Rannut, Ü.** (2012). *Ego kaitsestrateegiad takistavad immigrantide lõimumist: uusimmigrantide kohanemist mõjutavad psühholoogilised tegurid*. Kasutatud 10.03.2015 <http://www.digar.ee/id/nlib-digar:195040>
- Rannut, Ü.** (2010). *Uusimmigrantide kohanemine Eestis: käsiraamat abiks uusimmigrante lõimivale koolitajale, ametnikule ja klinediteenindajale*. Kasutatud 10.03.2015 <http://www.digar.ee/id/nlib-digar:194527>
- Ritzer, G.** (2015). *Introduction to sociology*. London: Sage Publications
- Kohaliku omavalitsuse volikogu valimise seadus** (2002) RT I 2002, 36, 220. Kasutatud 03.03.2015 <https://www.riigiteataja.ee/akt/112032015086>
- Riiklik programm: Integratsioon Eesti ühiskonnas 2000-2007** (2000). RTL 2000, 49, 740. Kasutatud 06.03.2015 <https://www.riigiteataja.ee/akt/82230>
- Rubin, H. J., Rubin S. I.** (2005). *Qualitative Interviewing: The art of hearing data*. London: Sage Publications

- Sagne, S., Saksela-Bergholm, S.** (2014). Finland. A. Triandafyllidou, R. Gropas (Toim), *European immigration: A sourcebook* (lk 123-134). Farnham; Burlington: Ashgate
- Shaw, I., Gould, N.** (2001). *Introducing Qualitative Methods: Qualitative Research in Social Work*. London: Sage Publications
- Statistics Finland** (2011). Nationality according to age and sex by region 1990 – 2013. Kasutatud 06.03.2015
http://193.166.171.75/database/StatFin/vrm/vaerak/vaerak_en.asp
- Statistikaamet** (2011). Rahva ja eluruumide loendus. Kasutatud 06.03.2015
<http://www.stat.ee/rel2011>
- Stojic Mitrovic, M.** (2013). Serbian migration policy concerning irregular migration and asylum in the context of the EU integration process. *Issues in Ethnology and Anthropology*, 9, 1105-1120.
- Strauss, A., Corbin, J.** (1998). *Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory*. Thousand Oaks: Sage Publications
- Suzzarello, S.** (2015). Policy actors` narrative constructions of migrants` integration in Malmö and Bologna. *Ethnic and Racial Studies*, 38, 57-74.
- Toomey, A., Dorjee, T., Ting-Toomey, S.** (2013). Bicultural identity negotiation, conflicts, and intergroup communication strategies. *Journal of Intercultural Communication Research*, 42, 112-134.
- Trbola, R., Rakoczyova, M.** (2011). Barriers to integration of immigrants and integration policy in the Czech Republic with focus on stakeholders and their co-operation. *Migracijske i etničke teme*, 27, 77–104.
- Tuulik, M.** (2007). *Uusimmigrantide laste integreerumine eesti kooli: magistritöö*. Tallinn: Tallinna Ülikool
- Varjonen, S., Arnold, L., Jasinskaja-Lahti, I.** (2013). „We are finns here, and russians there“: A longitudinal study on ethnic identity construction in the context of ethnic migration. *Discourse & Society*, 24, 110-134.
- Wiesbrock, A.** (2011). The integration of immigrants in Sweden: a model for the European Union? *International Migration*, 49, 48-66. Oxford: Blackwell Publishing Ltd.
- Wiley, S., Deaux, K.** (2011). The bicultural identity performance of migrants. A. E. Azzi, X. Chrysoschoou, B. Klandermans, B. Simon (Toim), *Identity and participation in culturally diverse societies: A multidisciplinary perspective* (lk. 49-68). Chichester: Wiley-Blackwell

Lisa 1 - Intervjuu kava

Immigreerumise periood ja sellega kaasnenud muutused

Millised olid teie Eestisse/Soome immigrerumise ajendid ja soovid?

Kuidas toimus praeguse elukoha valik?

Milliseid probleeme on teil tekkinud sisseelamisel?

Palun rääkige natuke oma perekonnast.

Juhul, kui intervjuueeritaval on perekond või sugulased päritolumaal:

Kuidas suhtusid teie perekonnaliikmed mõttesse kolida teisse riiki?

Kuidas hoiate oma päritolumaal viibivate perekonnaliikmete, sugulaste, sõpradega kontakti?

On kellelgi teie päritolumaal asuvatest perekonnaliikmetest samuti plaanis Soome/Eestisse või mõnda teisse riiki ümber asuda?

Juhul, kui intervjuueeritav kolis Eestisse/Soome koos lastega:

Kuidas toimus laste ümberviimise protsess teie päritolumaal asuvast haridusasutusest Eestis/Soomes asuvasse haridusasutusse/ lastehoidu?

Kuidas on lapsed toimunud kolimisele reageerinud või seda kommenteerinud?

Pakutavad sotsiaalteenused ja nende roll kohalikkude sulandumisel

Milliseid sotsiaalteenuseid olete saanud siia elama kolides?

Milliseid pakutavaid teenuseid peate kõige vajalikumaks iseenda ja oma perekonna jaoks?

Millega seoses vajaksite rohkem toetust ja abi?

Kuivõrd tunnetate võimalikku kultuurilist erinevust, suheldes kohalike sotsiaaltöötajatega?

Lõimumisprotsess

Kas tunnete end siin täisväärtusliku ühiskonna liikmena?

Millega teile meeldib oma vaba aega sisustada?

Millega oli siia kolides teil (ja teie perekonnal) kõige raskem kohaneda?

Mis teile praeguse elukeskkonna juures ei meeldi või võiks teisiti olla?

Kas soovitaksite endistel kaasmaalastel siia sõita? Mida räägiksite siinse elu ja inimeste kohta?

Milliseid näpunäited kohaliku ellu sisseelamisprotsessi kohta annaksite?

Mis on muutunud teie põhimõtetes/arusaamades/väärtustes, elades siinses elukeskkonnas?

Palun rääkige oma kontaktidest kohalike elanikega?

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina Kristina Avdonina

(sünnikuupäev: 29.09.1988)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „Uusimmigrantide kogemused uues keskkonnas kohanemisest ning kohanemisteenustest: Eesti ja Soome vene keelt kõnelevate uusimmigrantide näitel“, mille juhendaja on Marju Selg,
 - 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
 - 1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 29.05.2015